Hain
15942
No. 964.

In laudem Serenissi

mi Ferdinandi Hispaniaꝝ regis / Bethi=
cæ & regni Granatæ / obsidio / victoria / &
triũphus / Et de Insulis in mari Indico
nuper inuentis

Sí Fernande tíbí poſſent mea carmína/laudís
Ferre alíquíd: vel te concelebrare tamen:
Exígeres íd íure tuo. q̄ Bæthíca nuper
Tu vírtute tua/regna vetuſta capís.
Quæ íam mílle/mínus paucís/amíſſa p̄ annos
Machmetí dírum ſuſtínuere íugum.
Subdíta cunq̄ tíbí dū taxat Tarracon eſſet:
Iam ſubít ín títulos Bęthíca magna tuos.
Víćta etíam p̄ te Luſítanía: ferre tríbutum
Cogítur: atq̄ tua ſunt tría regna manu.
Ordíne tu certo/patrīā príus eſſe fídelem
Feciſtí: atq̄ duces ſponte ſubíre íugum.
Deínde ſatíſfacíens títuloq̄/bonoq̄ paterno:
Híſpanos omnes tu facís eſſe tuos.
Ianq̄ tenes quícquíd pyrenęo claudítur arcu:
Abluít & ſí quos magnus Íberus agros.
Quícquíd ab extremís díſterminat oceanus vel
Gadíbus: addo etíam regna reperta marí.
O patría/o fœlíx Germanía: ſí tíbí reges
Aut fortuna pares: aut deus ípſe daret.
Credo equídem/cunctus noſtrís ſub legíbus orbís
Iam dudū foret: & clymmata cuncta ſolí.
Cōqueror ah q̄d enī? cū Rex modo Maxmílíanus
Romaní caput & ſit decus ímperíí.
Quí maíora quídē íam dudū facta patraſſet:
Sí ſíbí tuta foret debíta quæq̄ fídes.
Et faciet maíora fíde: modo fata ſecūdent
Et ſua díſponat proſpera quæq̄ deus.

Caroli Verardi Cæsenatis Cubicularii Pontificii in historiam Bæticam ad R. P. Raphaelem Riarium S. Georgii Diaconum Cardinalem.

Prefatio

QVm fœlix ille venerãde præsul: & iampridẽ ab vniuerso christião orbe: mille votis exoptatus nuncius Romã peuenisset: quo cognitum est vrbẽ Granatã: cũ omnieius regno: quod per octingẽtos fere annos: impio Magmedis domi natu oppressum fuerat: iugo seruitutis excusso: in christi libertatẽ erectum / nũc tandem in potestatẽ ac ditionẽ Fernandi & Hellisabes christianissimorum Inuictissimorũq; Hispaniæ Regis ac Reginæ deuenisse: memet cõtinere nõ potui: quin arrepto calamo summã saltem huius rei litteris mãdarem: præsertim cũ ob eam causam Pontifex ipse Maximus: Senatus apostolicꝰ: Populusq; Romanus / tãta victoria exultans: quibuscunq; posset modis: lętitiæ suæ signa mõstraret. Templis omnibus sacra fierent: Supplicationes per dies complures ad cuncta puluinaria cõstituerentur: Gratiæ deo immortali ac diuo Iacobo Hispaniarum patrono ad aras omnis agerẽtur: Vrbe tota longissimus sacerdotũ ordo diuinis hymnis & gratulationibus personaret: Noctem lampades flãmis vincerẽt: Interdiu

ludi per omnia fere cōpita celebrarentur. Hic taurorum venationem: quos expediti Iuuenes Iaculis aut ensibus cōficerent: populo æderet: Ille pugnā equitū leuis armaturæ qua potissimū Mauri vtuntur: exhiberet: Alius expugnationem vrbis Granatæ cum summa omniū referret voluptate: Tu vero omniū magnificetiam longe supergressus: quo singularem animi tui lætitiā: quā ex hac christianæ religionis amplificatione cœperas: & simul amorem obseruantiāq; quibus inclytos illos principes prosequeris: ostenderes: speciosissimum currum: quo iidem de Baudeli Granatæ rege triunpharūt: tanto sumptu & apparatu: tantaq; pompa & splendore induxisses: vt Senatus populusq; Romanus veteres illos maiorū suorum triūphos iampridē seculis nostris incognitos nunc demū spectare sibi videretur: & simul in circo ingentibus propositis præmiis celeberrimos ludos: in quibus equites grauis armaturæ longis inter se hastis cum summa populi voluptate cōcurrerēt: pluribus diebus ædidisses. Itaq; ego tantoꝝ vestigia secutus: quo & ipse ꝓ virili ꝑte interiora animi mei gaudia: quo pacto possem cunctis aperirem: & simul nostrorum temporꝝ fœlicitati quodā modo gratularer: vnius dūtaxat diei: quo videlicet Vrbs Granata Baudel' regis bello iam fracti famęq; fatigati deditiōe recepta est: acta cōplexus sum: historiāq; interlocutoribus ꝑsonisq; ita cōtexui: atq; distinxi: vt totam rem ita vti

gesta est: posset Populus Romanus nõ solũ aurib⁹ ꝑcipere: verũ etiã oculis intueri: eãq; tuo amplissi=me Antistes: cui omĩa debeo: nomini dicaui: tuoq; acerrimo iudicio castigandã subieci. tibi enĩ vtpo=te Regię illoꝝ maiestati deditissimo: & qui ĩprimis hac nostra tempestate ingeniis faues: & de eoꝝ stu diis ac scriptis iudicare potes: id muneris potissi=mũ debebat̃. Eam igitur cũ tu magnoꝑ ꝓbasses: cõfestim temporario/in tuis magnificẽtissimis ædi=bus/excitato theatro: recenseri agiq; curasti. Tãto autẽ patrũ ac populi silentio & attentione excepta est: tãtusq; fauor ac plausus subsecutus: vt iam du=dũ nihil æque gratũ ac iucundum auribus oculisq; suis: oblatũ fuisse oẽs faterent̃. Quod ea potissimũ causa cõtigisse crediderim. ꝙ res erat ꝑ se ipsa gra=tissima: & excellẽtis virtutis/q̃ Rex & Regina præ=diti sũt: cõmemoratio: nobilibus & bene institutis animis nõ iucũdissima esse nõ potest. Eandẽ histo riã: nõ tam meę famę (quæ perexigua esse potest) q̃ Regię glorię studẽs: eodẽ te hortãte: vna cũ nõ=nullis carminibus: quæ Bartholinus Verardus ne=pos & alũnus meus: facili & copioso adolescẽs inge nio: me auctore lusit: vulgandã putaui: quo reliqs etiã populis christiani noĩs: qui dũ agere t̃ interesse nequiuerũt: tam præclaræ victoriæ. tãtæq; virtutis splendor illucesseret: possentq; hoc exẽplo: admo=niti reliqui Reges/ac principes nr̃i: intelligere q̃nto gloriosius salutariusq; sit: ꝓ religiõe nostra tuenda

vel amplificanda aduersus eius hostes arma sume-
re: q̄ pro leuibus & caducis fortunæ muneribus (vt
sæpe solēt) inter se digladiari. Vale Præsul optime:
humanitatis/ingenii/& modestiq̄ columen.

Argumentum

Ebus suis Rex Maurus cū diffideret:
Suos amicos consulit: variantibus
Sententiis quoꝝ/incertus dimittitur.
Mox nuncii aduentu Thurcarū principis:
Spondentis illum inuasurum Trinacriam
Cum vere primo: confirmatur plurimum:
Diemq̄ lætam hunc/statuit in conuiuio
Luxu parato regio traducere.
Sed illud omne perturbauit gaudium:
Speculator hispanorū Regem nuncians
Vrbem continuo decreuisse inuadere.
Post paulo Regis Numidarum litteris
Permagna pollicentis sibi auxilia
Erectus animo. præfectum cum copiis:
Hostilem mittit qui contundat impetum.
Sed territus postremo vxoris somnio:
Exercitusq̄ internitione cognita:
Bello fameq̄ fractus: ac demum omnibus
Rebus iam desperatis. ad clementiam
Confugit hostis: vrbem/secq̄ tradidit.

Fernandus & coniunx summa cum gloria:
Granata & omni illius regno potitur.

Prologus

SAlutem primũ Spectatores optumi
(Quoꝝ frequẽtia: vultuq; maxume
Lætor sereno) vobis summam nuncio.
Aures mihi dein si dabitis propicias:
Qua huc gratia prodierim: paucis eloquar.
Apporto non Plauti/aut Neuii comœdias:
Quas esse fictas scitis omnes fabulas.
At nouam vobis veramq; fero historiam:
Per quam licebit nosse: vt summi principes
Fernandus & coniunx/domuerũt Bæthicam:
Regniq; Granatã caput: & finitimis
Terrorem populis adiecere Imperio:
Quod/fabulis si in uictis: tantam capere
Soletis pleno voluptatem pectore:
Quid quæso res vbi narratur verissima:
Cognitioneq; digna: vos facere addecet?
Præsertim cum vlla hic tiranno⁹ scelera
Non sitis audituri: aut fastus regios:
Intolerandam vel bonis superbiam:
Quæ sæpe describi solent tragœdiis.
Neq; audientur lenonum hic periuria:
Seruorum technæ: aut meretricum blandiciæ
Auara non vsquam lena hic inducitur:

Miles ve glorioſus: aut ſycophanta impudens:
Edax ve paraſitus: vel matrona impudẽs:
Paterue durus: aut amator cupidus:
Et reliqua: quæ in Graiis noſtriſq; comicis
Spectata prębent voluptatem plurimam.
Verum pudica/honeſtaq; hic ſunt omnia:
Summoq; cuncta perfecta conſilio
Virtute ſemper duce: fortuna comite:
Fides/boniq; mores/& probitas vigent:
Nullus ſuperbiæ: nullus auaritiæ eſt
Locus relictus: aut fœdis amoribus.
Vos itaq; virtutem qui facitis maximi/
Fauere noſtræ decet huic hiſtoriæ:
Animumq; ſummo aduortere cum ſilencio.
Requirat autem nullus hic comœdiæ
Leges vt obſeruentur/aut tragœdiæ:
Agenda nempe eſt hiſtoria: non fabula:
Adeſte iam æquis animis: & pernoſcite
Maurorum Rex en qui foras egreditur.
Suis cum conſultoribus: ſibi quid velit.

Baudelis Maurorũ Rex/Hallatar/Serraia/Habdiſbar: conſultores.

Rofecto quanto magis magiſq; cogito: tãto mihi res noſtra duriore in loco eſſe videtur: dabitq; nimirũ hic Rex Hiſpaniæ nobis magnũ malum: cui quod remedium inueniam:

autquid cõsilii capiam: nescio. Ita nobis omia aduersa: hostibus pspera cõtigere. Quicquid tentauimus frustra fuit. Spes hactenus vanæ: conatus irriti fuere: Fame / omniũq; rerũ inopia premimur: hostis adest: Instat: nullã requiem fessis prębet. In vna deditiõe spes omnis ostendit: Quã tamen ita abominor: vt emori per virtutẽ sacius putem: q̃ hostibus ludibrio esse. Proinde vos: quos semp supręmos habui comites consiliorũ meorũ: quicq; ætate ac longo rerũ vsu plus sapitis: mihi quid agendum sit: consulite. Nam ego quidẽ ita sum animo perturbato: tot me excruciãt curę: vt quid mihi / regnoq; meo expediat: nõ satis dispicere possim. Igit tu Hallatar: qui dignitate præstas: edissere nobis qd sentias. HALL. Graue onus optume Rex meis humeris imponis: qui me iubeas imparatum tanta de re ex tempore dicere: maluissemq; vt hi collegæ mei: priores sentẽtiã dixissent: quo plus ad cogitãdum spacii haberem: & simul eorũ prudẽtia instructus: ad dicendũ paratior accederem. verũ quando ita iubes: parebo: atq; animi mei iudiciũ paucis aperiam. Nõ clam me est Inclyte Rex: quot damna / quot incõmoda / quot clades (quorũ nõ postręma pars fui) in hoc diuturno & calamitoso bello: ab hostibus passi sumus. verũ nõ vsq; adeo vires imperii tui fractæ sunt: spes opesq; cõciderũt: vt nisi dedítionẽ feceris: salus desperãda sit. Nam p deũ imor talẽ: primũ cõsidera robur ac multitudinẽ militum

tuorũ ſexagínta mília & eo amplíus lectiſſimoꝝ ac fortiſſimoꝝ peditũ: vrbe ſuo firmo p̃ſidío nõ exuta: in aciem educere potes. Circũſpice hũc ſplendorẽ equitũ: quãtus ſit in eís vígor: quãta rei militaris ſciẽtia: q̃ ad pugnandũ ꝓmptí: & ad decipiẽdum hoſtem edocti ſint: meditare. Deínde cogita quãta ſubſídía ab Rege Numídiæ: Maurítaniæq; príncípíbus: & ab íp̃o Thurcaꝝ Impatore ſperare merito poſſis. An eſt veriſímile: hoc ínclytũ regnũ: quod í vltío Europę angulo: tãta cũ nr̃a: atq; adeo oím Mahumetís ſectatoꝝ gloría: & ſumma cõtra chriſtíanoꝝ ígnominia: annos circiter octíngentos p̃ſeuerauít: eos paſſuros nũc opprími: peſſundarí: atq; deleri? At ením dices: cur tã díu ſubſídía: ſí vlla míſſurí fuerãt: díſtulerũt: & donec ín extrema conſtítutí eſſemus neceſſítate: expectãdũ putauerũt? Multę poſſũt eſſe cauſæ: quę íllos ab hoc honeſto ac debíto offícío / quę nos latẽt: retardarũt. Sed illa ín apto eſt: q̃ exiſtímarũt nos nr̃ís opíbꝰ ac víribꝰ: vt maiores noſtrí fecerũt: ad reſiſtendũ hoſtí paratos ſatís eſſe: neq; fierí vnq̃ poſſe crediderũt: vt tot opída: tot caſtella: tot vrbes arte ac natura munítas: pugnaciſſímo mílíte: ínſtrumẽto bellíco: omnígq; reũ copia ínſtructas: tã cíto amítteremus. Nunc vero cũ res nr̃as ín anguſto ſítas eſſe: atq; ín íd ꝓpe deductas díſcrímẽ animaduerterít: vt níſí celeríter ſuccurrat: aut turpís dedítío: aut dírũ huíus vrbís excídíũ: cũ maxía oím nꝰtrũ ſtrage ſit futuꝝ: ve-

rísímíle nō eſt. Mauros potíſſímum: quí ín ꝓxímo
ſūt: nō totís víríbus ín auxílíū noſtrū deſcenſuros:
cū præſertim eos nō lateat íncendíū noſtrū ad eos
pertínere. In ꝓuerbío eſt: Tua res agít paríes cum
ꝓxímus ardet. Num ením ſperare poſſunt Regē ac
Reginā Híſpanía: quoꝝ hí ſūt ſpūs: ea (ſí de ho-
ſtíbus verum fateri líbet) magnítudo anímí: vt vní
uerſus orbís eorū cupíditatí ſatís eſſe non poſſít: ſí
tuo índyto hoc Regno ꝑ víctoríā (quod díí omen
auertāt) potíenť: quíeturos eſſe: & nō ſtatím omní
bus ímperíí ſuí víríbus: totaq; bellí mole ín Africam
trāſmíſſuros? Quare tuā íſtā Rex anímí magnítu-
dínē atq; cōſtantíā mírífice laudo: q; ꝓeſtare exíſtí
mes: ꝑ vírtutē emorí: q̄ dedítíonē facere. Nā q̄d eſt
alíud hoſtíbus: ꝓeſertím chríſtíanís: quíbus cū tā-
to odío díſſídemus: ſe dedere: q̄ ín míſerā / turpē /
ac ꝑpetuā ſeruítutē ſe ac líberos poſteroſq; ꝺís ſuos
tradere? Quod ſí nos amící forſan deſeruerít: auxí
lía ſperata defecerínt: vírtutíq; noſtræ fortuna ínuí
derít: nōne preſtabílíus eſt víroꝝ more pugnantes
occumbere: & nō íncruentā hoſtíbus víctoríam re-
línquere: q̄ aut exutos líbertate (quā nemo bonus
níſí cū anímā ſímul amíſít) ín prędam & ludíbríum
trahí: aut velutí pecudes ab hoſtíbus trucídarí? Sa-
guntíní ín hac terra híſpanía (vt ín híſtoríís memo
ríæ proditum eſſe accepí) quo Romanís: quíbus
cum fœdere & amícícía íunctí fuerant: fídem ſerua
rent potíus quā ſe Hannílíbalí dederent: ímmaní ín
foro excítato rogo: ſe ſuoſq; atq; ínſuꝑ opes omēs

ígní ferroq; corruperũt. Ergo quod illí / p fide Romanís seruãda / fecerũt. Nos p arís. p sanctíssimís focís. pro delubris atq; templís: postremo pro ea fide: quã deo nro & clarissímo eius prophętæ Mahumetí debem⁹: sí ita necessítas (quod míníme reor) cogat / facere recusabímus? Huc accedit q; nunquã eundẽ cursum ac tenorem fortuna seruat: Nũc hostíbus fauet: forsitan postpaulo / tibi ac tuís arridebit: Quí scís an ita dí fata ordinarint: vt Maurorũ in Europa Imperíũ / magno motu cõcuterent: potíus q̃ euerterent: admonerẽtq; nos ímbecíllitatís humanæ: cuius nímia in secundís rebus obrepit oblíuío? Igítur Rex (ut íam dícendí fínem faciã) te hortor: vt bono fortíq; animo sís. vírtutí mílitũ tuorũ confídas: externa auxília nõ desperes: & postremo Deum nostrũ: cũ propheta suo Mahumete: p hoc ímperíũ quod suũ esse nouit: pro arís atq; templís suís: sí eum sanctę píeq; coluerímus / ac nobís ípí nõ defuerímus: pugnaturum: nostræq; vírtutí ac píetatí non defuturũ esse cõfidas. BAV. Non inuíto ad aures meas tua ístęc peruenit oratío. Nam vt fortẽ vírum / & ætate íntegrum mílítem decet: bene speras: meq; vtídem faciã: multís rationíbus exemplíq; adhortarís: & sane: modo íd fierí possít: magnopere huíc faueo sententíæ. sed me multa p turbant: quæ alías proferentur. Nunc líbet ordíne sententías vestras exquírere. Dícígít Serraía: meq; sí potes prudẽtí tuo cõsílío: ex tantís curís míseríísq; exíme!

SERRAIA. Difficile est id quidē optime Rex. & quod præter deum vix quenq̄ hominū præstare ti bi posse arbitror. BAV. Cur quæso? SERRAIA. Quia in tāta aduersitate fortunę: vix optari fas est: vt curis molestiisq; plurimis careas: etiā si miserias euaseris. BAV. Recte ais. neq; id ego propterea di xeram: q̄ me curis molestiisq; vacuū esse posse spe rarem: Sed te vt hortarer: consilio quo polles plu rimum: me iuuares. SERRAIA. Vtinam ea esset in me prudentia: quā mihi tribuis: quam ego mihi neq; sumo: neq; arrogo. BAV. Pro modestia tua id facis: at ego q̄tum prudētia valeas. re ipsa exper tus intelligo: vtinamq; tibi bene monēti hactenus obtemperassem: Nam meliore fortasse in loco: q̄ nunc sunt: res nostræ forent: Itaq; aperi mihi sensū animi tui: neq; expectes: vt te interpellem. libēntius enim vt Hallatarem modo audiam: perpetua ora tione sententiā tuam explicantem. SERRAIA. Postq̄ ita vis. parebitur tibi. Quā vellem Rex vt re bus nostris ita fortuna arrideret: vt merito possem Hallataris: quem sedulo dixisse credo: sententiam confirmare: ac tibi spem aut victoriæ: aut saltē de fensionis iniicere. Nihil enim libētius feciſſem: Sed si res: q̄tum ego iudico: non sinit: facius esse duco: vt tibi vtilia & vera consulam: q̄ iucunda & magni fica dicendo: vana spe te interim lactem: ac gratiā studeam aucupari tuā Paulopost vero in eum locū res deducatur: vt ipsa si cupiat salus: te ac tuos ser=

uare nō possit. Quid est enī quod nobis spem vllā certā prębere videatur: siue hostiū opes ac vires. siue nostras diligēter pensitauerimus? Nonne omīa victoriā illis polliceri: nobis ꝑnicie: & huic vrbi excidium: nisi nobis mature consuluerimus: minitari vident? Reminiscere quæso (licet molestū sit) quotiens ꝑ hosce decē annos: quibus dirū hoc bellum frustra propulsare conamur: exercit⁹ tuus fusus fugatusq; sit: quotiēs castra capta atq; direpta. Quot castella: quot opida. quot vrbes: quæ adeo manu & natura munitæ fuerāt: vt hostes: nisi a cœlo venirēt: cōtēnere posse viderent: partim vi & armis. partim terrore subactæ. in potestatē hostiū deuenerint: Ad quod oppidū vnq̄ hispaniæ Rex admouit exercitū: quod non cœperit? quid concupiuit: quod nō assecutus sit? quocunq; se cōtulit: virtutē eius fortuna comitata est. Quid nunc opus est: vt dāna: iacturas: clades & calamitates: quas interim passi sumus: cōmemorem: cum eas: etiam si cupias obliuisci nō possis: & hoc nihil aliud foret: q̄ obductum paulisper vulnus exulcerare. Hæc igit̄ omittamus: cōsideremus si placet hostis potentiā. Longum esset referre quot vrbes: quot prouīcias: quot regna possideat. At nō habundāt iis rebus quę bello vsui sunt: immo pręter cęteras prouincias: iis refertæ sunt maxime. vt enim omittam ꝙ frumēti vini cęterarūq; rerum ad victum pertinentium hispania feracissima est: & equoꝝ mltitudine ac ꝑnicita=

te reliquas anteit ꝓuincias: Sicilia quę Fernãdo pa
ret: frugũ mater appellat̃: Equos mittit oĩm belli=
cosissimos. Calybes / ferrũ / tãta copia sufficiũt: vt
inde in cęteras orbis partes asportet̃. Auro vero:
quo nõ minus q̃ ferro bellũ administratur: hostes
habundare quis dubitet? Cum Tagus & alia nõnul
la eorũ flumina harenis aureis fluere dicant̃. Nam
de militũ numero quid attinet dicere? cum tanta se
illi sponte multitudo offerat: vt plures quotannis
sint domũ dimittendi: q̃ ad bellũ cõuocandi. Qua
le vero & quantũ sit eorũ robur: quæ in cõmitten=
do prœlio alacritas & audacia: In perseuerãdo cõ=
stantia: quantus in dimicando mortis cõtemptus:
vt aut vincere aut mori parati sint: sæpius q̃ e re nr̃a
esset experti didicimus. At dicet fortasse quispiam
exercitus ipse inuictus est. fateor. Sed duce & impa
tore: qui illum norit regere: indiget. vtinã ita esset:
nam nõ foret necesse nos nũc tãta cũ sollicitudine:
& animi anxietate his de rebus consultare. Sed ha
bet (habet inquã) ducẽ: cui nulla earũ rerum: quæ
in perfecto & cõsummato imperatore exigunt̃. de=
sit. ĩmo adsint omẽs cumulatissime. Inuita hoc in
loco versatur oratio mea. cogitur enim de acerrimi
infestissimiq; hostis nostri laudibus disserere: sed
tantas vires habet veritas: vt etiam ab inuitis ho=
stibus veram confessionem extorqueat. Quæri=
tur in summo Imperatore rei militaris scientia. At
Rex Hispaniæ in armis (vt ita dixerim) natus: ibi

adoleſcentiã: ibi iuuentutem: ibi mediam ætatem exercuit. Nam pene puer: bello: quod cum Barcinonẽſibus & aliis populis deſciſcentibus a patre geſtum eſt: paternis auſpiciis militauit: in quo difficile dictu eſt (vt memorãt) quantã indolem virtutis: quot ſigna fortitudinis: magnanimitatis ac futuræ probitatis oſtẽderit. Eo vero adhuc prætextato cũ Luſitaniæ Rex magni vir animi ac virtutis vniuerſam fere Hiſpaniã citra Iberum: infinito pene exercitu inũdaſſet: ac fauẽtibus pluribus eius regni principibus & tetrarchis. iam Caſtellæ regno tanq̃ opimę prædę incubaret. Fernãdus: hoſtis nũc noſter: tãta celeritate: tãta virtute: tãta deniq; fœlicitate illum ex Caſtellæ regno expulit: vniuerſam Hiſpaniam: quæ ad ſe dotis iure ſpectabat: recepit ac pacauit: vt nõ homo: ſed numen aliquod de cœlo delapſum tantũ bellũ: tã inteſtinũ: tantis viribus omni ex parte ſubnixum tam breui confeciſſe videretur. Nobiſcum vero cum decimũ iam annum: & quidẽ ſemp victor pugnauerit: quod genus belli: quæ dimicatio: quę diſciplina militaris: quę callidĩtas: aut in cõparandis hoſti inſidiis: aut deuitandis: & cęteram id genus: ei ignota eſſe poſſunt: ac non aſſiduo vſu pcepta & cognita? Virtutes Imperatorias quęris? At quanta ſit Fernandi in ſubeundis periculis conſtantia: in rebus moliendis efficiendiſq; velocitas. in negociis laboris pacientia. in agendo induſtria. in prouidendo cõſilio: Ad hæc quãta ſit eius aĩ mignitudo. mortis cõtẽptio. verę glorię laudiſq;

cupído. ſolertía. innocẽtía. rebuſq; ín omníbus tẽ=
perantía: & nos íp̃í maxíma ex parte ſumus exp̃tí:
& tot víctoríæ maxíma eíus vírtute ſumma cũ glo=
ría partæ declarant. De Auctorítate ín Rege præ=
ſertím / ſuperuacaneum eſt dícere: quem omnes ſo=
cíí ac populares colunt ut deum: noſtrí metuunt vt
pẽſtem. Iam vero fœlícitate quanta ís eſſe putan=
dus eſt: quí fortunã ípſam ín omníbus bellís: ín po
teſtate habuíſſe vídeatur? quí omnía ſua cõſílía íta
gubernarít: p̃ſpereq; perfecerít: vt ad extollẽdum
exornandũq; ex homíníbus cũ vírtus & fortuna cõ
tendíſſe credantur. Cõſíderemus porro aduerſum
hæc omnía: quæ pr̃ſídía bellí: quę ſpes nobís ſít re
líqua. Vírtutí tuorum mílítum fídere nõ potes: cũ
omne robur exercítus: ſupíoríbꝰ bellís / & Malacẽ=
ſí Baſtenſíq; potíſſímũ cladíbus amíſerís: vt enim
quíſq; fortíſſímus & audacíſſímus fuít: íta prímꝰ ín
acíe cecídít. Sí non vírtus: at multítudo fortaſſe mí
lítum tíbí auget anímos. ſexagínta mílía pedítum:
& eo amplíus: vt Hallatar noſter díxít: ín acíẽ edu
cere potes. Sed hæc ſí ad exercítum hoſtíũ compa
rentur: quíd ſunt: aut quíd poſſunt? In quo etíam
íllud íneſt íncõmodũ: quod quo maíor eſt turba:
eo cítíus: ſí nõ bello: at fame ac pẽſte: conficíetur.
Cõferre vtríuſq; exercítus ínter ſe duces: odíoſum
ſane eſt. Sed ſí verũ fatérí volumus. lícet Rex ſís cõ
ſílío prudẽs: ín prœlíís audax ac manu promptus:
non potes tamen cum Fernando íure compararí a

quo ſæpius victus: & ſemel captus: quantum ille in bello valeret: tibiq; præſtaret: tute ipſe ſenſiſti. Extrema vero auxilia tam diu fruſtra expectauimus: vt ſtultum eſſe putem in eis ſpem vllã ponere: præſertim cũ ita ferro/fame/incõmodiſq; omnibus vrgeamur: vt bellum trahere: diutiuſq; ea expectare non detur: In præſentiq; nobis deliberandũ ſit: vt aut omnes moriamur: aut deditionẽ faciamus. Et profecto licet vtrunq; ſit durũ: tamen ſi ex duobus malis: minus eligendum eſt: deditionem potius faciendam ſuadeo. Ad quod potiſſimum te hortari debẽt: Regis ac Reginæ hiſpaniæ: tum ſingularis humanitas/manſuetudo/facilitas: Tum ſumma in promiſſis conſtantia & fides: & aduerſum eos: qui ſe ſponte dediderũt: inaudita clemẽtia. nã eos tam benigne tam indulgẽter tractare dicũtur: vt nõ ſeruoſum (quod iure belli poſſent) ſed amicos: & ſociorum quodã modo loco habere videantur: eoſq; ſuis legibus atq; inſtitutis: ſuo ritu ac cerimoniis viuere patiantur. Vt igitur in pauca cõferam. cum ne q; ipſi: ad reſiſtendũ hoſtis potẽtiæ ac virtuti pares ſimus: neq; diutius obſidionẽ/ferro ac fame vrgentibus/tolerare poſſimꝰ: neq; in externis auxiliis: iã pridẽ fruſtra expectatis: ſpem habere debeamus. Cõtraq; liceat plurimũ benignitati & clemẽtiæ Regis ac Reginæ confidere: q; primũ deditionem faciendã eſſe cẽſeo. BAV. Dic tu abdiſbar. ABDIS. Tam multa ſunt in vtrãq; ptem & ab Hallatare a-

animose: & a Serraia dicta sapiēter: vt illis auditis magis sim animi dubius: q̄ si in initio mihi sententia dicēda fuisset. Itaq; cum ea res in consultationē veniat: qua nulla maior excogitari queat: quippe in qua de fortunis omnibus: de liberis ac cōiugibus nostris: de vita: de libertate: de aris atq; templis agatur: ego amplius deliberādū censeo. BAV. Merito vos omnes laudo: nā & si vestris variis sententiis: satis me incertum dimisistis: tamen his hinc & hinc auditis: video ꝓpemodū quid mihi / Regno q; meo expediat: posse dispicere. Quanq̄ autem in Serraiæ sententiā: animus magis inclinare videtur: tamen quia a sapientibus viris solitum dici audio: Consulendū cūctanter: agendū vero esse celeriter. Placet in aliū diem: iuxta Abdisbaris consiliū: hāc cōsultationem reiicere. Ite igit̄ vos intro: & ad suū quisq; munus redite: ac sup his etiā atq; etiā cogitā tes: parati estote: vt cū vos iterū cū aliis nostri Regni ꝓceribus: quibus cū / placet hæc cōmunicari: in concilīū euocavero: nihil moræ sit: quin par cōsensu: recte sapienterq; mihi consulere possitis. Tu vero Abdisbar: ne a latere meo discesseris. nam est: quod te velim. ABDIS. Ego vero nusquā abeo: & ad tua iussa præsto sum.

Speculator Ragel. Baudelis Rex. Abdisbar.

UBi nunc ego Regem quæram: aut quo primum intendam? Nam nunq̄ eodem in loco quie scit diu: nunc vrbis mœnia lustrat:

defensoresq; in propugnaculis disponit: nunc in arce: quæ ad defensionem oportuna sunt: parat: modo hanc portam: quæ recta ad hostes tendit: paulum egreditur: vt inde quid hostes moliantur, prospectet: aut primus audiat. q̃ vellem eum nũc obuiam dari: ne mihi in arcem transcurso opus esset: & hoc amplius ad lassitudinem adderetur. BAV. Abdissbar. Quem video horsum tendere? est ne hic speculator Ragel: an non est? ABDIS. Certe ipsus est. BAV. Nõ temere esse arbitror: q; sic festinat. Hei misero mihi. ABDIS. Quid times? BAV. Quia per hæc tempora: ita sum assuetus audire quæ nolo: vt semper cum nunciũ quempiã conspicor: mali quid animus præsagiat mihi. Heus Ragel. Quo properas? RAGEL. Hem. Quis me vocat? BAVD. Respice ad me: & scies: RAGEL. Opportune. ad te ibam. Salue Rex. BAV. Quid affers? læta ne: an tristia? RAGEL. Non hercle certũ scio qualia sint. Illud dicam: quod vidi. BAV. Expedi. RAGEL. Iam. Verũ sine me: si libet: vel paulisper respirare: nam præcursu vix loqui possum. BAV. Mos gerat tibi. Eia eloquere iam. RAGEL. Eloquor. Cum essem in specula: ad eamq; partem: quæ ad mare vergit: oculos coniicerem: prospexi quosdam nouo habitu: quem nunquã ante hac viderã: horsum ad mœnia tendere: statimq; cucurri: vt id tibi nunciarem. BAV. Amici ne an hostes esse visi sunt tibi? RAGEL. Nescio. illud scio: q; prope-

rantes veniebant. BAV. Hostes sunt igitur. ABDIS. Quí scís an iccirco properēt: ne Hispanos: (quí omnia fere circum obsident) custodías elapsí: iterum ín eorū ínsidías íncíderent: ab iisq; caperentur. BAVDELIS. Omnía tímeo: & quíd tímeam nescío. ABDISBAR. Desíne quæso male suspícarí: & ad eas míserías: quas res ipa: & aduersa hęc tempora ferunt: metum & sollícitudínem (vt reor) vanam adíícere. BAVDELIS. Cedo Ragel: qualís fuít habitus íste quem dícís? RAGEL. Censen me potuísse ex specula tam cito omnía consíderare ac perpendere? Illud tíbí affírmare possum: q̄ eorum habítus propíor nostro q̄ Hispanico vísus est. ABDIS. Rex ne dubíta: nam nísí me anímus fallít: amící sunt. BAVDELIS. Ita deus faxít. Sed opportune adest Bomílcar alter speculator. ABDIS: Hic te certíorem reddet.

Bomílcar. Abdísbar. Baudelís. Rex.

ECquís me vnq̄ fuít fœlícíor nūcius? Nemo hercle quísq̄. Nam tantum boni Regí apporto: q̄tum a dís vix audeat optare. Sed vbí eum quæram? quem perconter? ABDIS. Audín tu íllum? BAV. Audío: sed quíd dícat nō satís íntellígo. ABDIS. Lætus est. BAV. Ita vídetur. Heus Bomílcar. BOMIL. Haud mírum est reuocarí properantem de vía. Quís me vult? BAV. Is quí tíbí ímperare potest. BOM. Hem. saluus sís Rex. teípsum quærebam. BAV. Quíd est Bomíl-

car. quid affers? BOMIL. Affero nuncium: cuius te maxime participem fieri velles: si scires quãtũ in eo sit boni. ABDIS. Dixin tibi te frustra timere? BAV. Explica ergo quãprimũ quid apportes: & metũ: in quo nunc sum:: adime. BO. En adimo. Legati Thurcaꝝ Imperatoris ad te cũ muneribus veniũt. BAV. Qui id scis? BO. Quippe qui ex ip̃is audiui. Nam: vt diligẽtis speculatoris poscebat officium: illis visis: curaui vt scirem qui nam essent: & quid ferrent: quibus cognitis ad te q̃primũ aduolaui. BAV. Diligentiã tuam laudo. O summe rerũ opifex gratias tibi ago: ꝙ ex tot vnus tãdem lætus allatus est nũcius. Abdisbar: propera illis obuiam: atq; huc ad me q̃primum eos adduce. Nam vbi intus quæ opus sunt facto: impauero: mox huc reuertar: vt legatos hic corã omnibus honorifice excipiam: quo populus qui iã diffidebat rebus suis ac nostris: horũ aduẽtu aliq̃tulum a malis respiret. Vos ad speculas vestras redite: atque heus curate: vt ita diligenter obseruetis: quę apud hostes gerant̃ oĩa: vt ne musca quidem illic se cõmouere possit. quin a vobis statim certior fiam.

Legatus Baiazit Imperatoris Thurcaꝝ.
Abdisbar. Baudelis Rex Granatæ.

DIci nõ potest quãta me cœperit voluptas postq; Granatæ mœnia ꝓspexi. Tot enim pericula maris ac terræ in tam longa peregrinatione passus sum: vt nunq̃ me huc incolumen

peruentuꝝ putarē. ABDI. Nō mirum si gaudes. Quid est enī iucundius: q̄ extra ꝑicula positū: pręteritoꝝ laborū recordari. Sed Rex egredit̄. LEG. Salue optume Rex. BAV. Et vos saluete. LEG. Magnus Thucraꝝ Imꝑator cū his litteris ad te nos ire iussit: quas vbi legi mādaueris: quod veniamus explicabimus. BAV. Lege has Abdisbar. ABD. Cedo: Soltan Baiazit magnus Thucaꝝ Imꝑator Baudeli Granatæ Regi. S. P. D. Qui tibi has reddidit familiaris noster est magnę apud nos auctoritatis & gratię: ei mādauimus: vt nōnulla nr̄is verbis tibi nūciaret. Quare fidē ei habeas: & quę ex eo acceperis: putato ex me ipso accepisse. Vale ex vrbe nr̄a Cōstantinopoli. x. kl'. Octobris. LEG. Optume Rex magno animi dolore nuꝑ affect⁹ est inclytus imperator Thurcaꝝ: ꝙ accepit ex tā munito & viris/armis/equisq; affluēti regno: nihil tibi reliquū esse præter hāc vnā vrbem imperii tui domiciliū: & tot quondam Regum potētissimorum fortissimorumq; parentem: quos ferunt vniuersæ Europę: populisq; Christiani nominis sæpe terrori fuisse. Reliqua omnia oppida/castella/vrbes/ꝓuinciasq;: partim belli impetu & terrore perculsas deditione facta: partim & maiore quidē ex parte: vi ferroq; expugnatas ac direptas: in hostiū tuoꝝ: īmo cōium: ditionem iusq; cōcessisse: metuendūq; esse: nisi tibi aliūde succurrat̄: me cū magna tua tuorūq; clade: & simul Mahumetis sectatorū ignominia: aut hosti succumbas: aut turpē deditionē facere cogaris.

Cunq; animaduerteret: hoc incendiũ: nisi celeriter extinguat: aut saltẽ subductis fomẽtis imminuat: facile posse latius diffundi: & Affricã primo: deinde etiã Asiam fortasse corripe: statuit ad cõmune incendiũ extinguẽdũ: cõibus quoq; viribus occurrere: & p virili pte: tibi regnoq; tuo: q̃ posset ope: nõ deesse. Itaq; nos huc ad te legatos misit: q verbis eius pollíceremur: primo quoq; tpe: quo tempestiuũ esset ad nauigandũ mare: eũ ingẽti classe Siciliam Sardiniãq; inuasuꝝ: & ita illic omnia igni ferroq; vastatuꝝ: vt Hispanię Rex: suoꝝ clade pculsus: & in diuersa distractus: ab hoc affecto & ppe iam cõfecto bello desistere: suisq; opem ferre: ac potius de ppulsando q̃ de inferendo bello cogitare cogatur. Non minus autẽ libenter huc ad te subsidia impator meus mitteret: nisi p tanta terraꝝ ac maris spacia abs te diuisus: id sibi difficillimũ periculosissimũq; fore existimaret. Quã ob rẽ optume Rex eius noie te bono erectoq; aio esse iubeo: hortorq; vt interim has belli difficultates ac pericula: lõgæq; obsidionis molestias / patiẽter substineas: & q duis potius in animũ inducas: q̃ dedítionẽ facere. Id est enim Christianoꝝ supbiæ ludibrio esse: & in turpẽ ppetuãq; seruitutẽ te tuosq; tradere. Spereq; deos & homines auxilio tibi nõ defuturos: nisi p ignauiam / pusillanimitatemq; (quod de tãtæ virtutis viro nefas est suspicari) prius tibi ipse defueris. Munera aũt hæc læto aio vultuq; suscipe: ea enim tibi de

more Baiazit mittit: vt sint fœderis & amicicię iter vos certissimũ pign⁹ & monimentũ. BAV. In tpe ipso Legate carissime: cũ istis mandatis te inclytus Impator tuus: & ip̃a (vt reor) fata miserũt. Ita enĩ erã bello fractus: tot curis fatigatus: tot malis: tot aduersis casibus oppressus: ita spes oẽs tanq̃ vanæ ex animo excider̃at: vt iã nihil fere aliud q̃ de facienda deditiõe cogitarẽ. Nunc quãdo tam opportunũ subsidiũ mihi Baiazit pollicet: certũ est omĩa experiri: extrema quęq; pati: etiã si ad hũanos cibos redigeremur (vt in similib⁹ / aut forte minorib⁹ casibus Hierosolomitanos obsidẽte Tito: ac plęros q; alios populos fecisse tradũt (potius q̃ deditionẽ facere. pręsertim cũ plura Impatorẽ tuũ q̃ pollicetur: re ipsa præstitur⁹ confidã: ea animi magnitudine: ea potentia: ea postremo fide illũ esse omnes prædicãt: statuiq; non cõmittere: vt quãdo dñ hominesq; nos adiuuãt (quod bene abs te dictum est) nobis metipsi defuisse videamur. Gratiã autẽ quã p tãtis erga me meritis illi referã: in hac pręsertim afflicta fortuna nullã habeo: sed sperare debet illũ quẽ pie colit cõmunẽ deũ. qui bñfacta hoim audit ac videt: & p meritis vnicuiq; iusta prędmia tribuit. gratiã sibi cumulatissimã relatur⁹. Ego vero si eius ope (quod spero) seruatus fuero: hoc imperiũ: hãc regiã dignitatẽ: & postremo hanc animã ipsam: q̃ spiro: illi acceptã referam: memoriãq; tanti bñficii colam beniuolẽtia sempiterna. Munera vero liben

ter accípio: eaq; nõ tantũ vt amícíciæ ac fœderís no
ſtrí: ſed fideí: quã míhí ſeruaturus eſt: firmíſſímum
pígnus: perpetuũq; monímentum ínuíolata cuſto-
diã. Vos munera íſtæc íntro auferte: ac dícíte archí
triclíno vt cœnam mihí & hís nobílíbus hoſpítíbus
regío luxu paret: volo ením nos hũc díem lætum fe
ſtũq; agere: & cũ omní gaudío & alacritate celebra
re. Tu vero legate cũ tuís regiam íngredere: vt dũ
ego ſacrífícíís ínter ſum: ac deo nro p tantís meritis
gras ago paulíſper requíeſcas: & poſtea ſímul me-
cum ín cœna recreerís. LEGAT. Ego vero ac lu-
bens: nam de vía feſſus: quíete præſertím índígeo.

Fernandus Rex: Helíſabe Regína.

Petrus Mendoza Cardínalís.

QVís hoc non admireť: tanta hos perfídos
mauros prædítos eſſe pertínacía atq; ve-
cordía: vt cum undíq; adeo círcũſeptí: vt
víx quíſquã níſí p íncertos tramítes & locaferís: ca
prís pene ínuía: ad eos penetrare poſſít: cum armís
noſtrís obſíſtere: famem díutíus tolerare nequeãt:
tamen deditíonem (quam ſe dudum oſtenderant
eſſe facturos) procraſtínent: & animũ noſtrum íam
ad maíora tendentem: in hoc ſegní bello detíneãt
occupatũ? Nam ſí ín aciem ſæpe prodírent: mínus
ægre ferrem has obſídendí moleſtías. Sed poſt prí-
ma ílla prœlía, quíbus noſtrã mílítũq; noſtro-
vím ac vírtutem ſenſerunt: ſemper ſe vallo ac mœnibus
tutatí ſunt: nec aperti certamínís copíam vllam fe-

cere. REG. Sapiũt mea quidẽ sentẽtia. nã stultíssimí forẽt: sí virtute ac víribus inferiores cũ superiore cõtẽderẽt. REX. Quid igit faciem⁹? REG. Nempe vt cœpísti. Cũ opus est fortitudine: aliísq; bellícis virtutíbus: q̃bus polles plurimũ: vt íllis vtaris: Cũ opus est patiẽtia: ab q̃ nõ nunq̃ (quę tua est anímí magnitudo atq; ferocia) víderis abhorrere: eam quoq; amplectaris. oía enim tps habẽt suũ. Nunc meo iudício: patiẽtię tps est: vt vídelícet postq̃ híems grauis ínstat: neq; manũ cõserere audẽt hostes neq; síne manifesto pículo ad Vrbis mœnía tãta mílitũ frequẽtía: tot scorpíoníb⁹: balístis: tormẽtísq; bellícis munita: lícet exercitũ admouere: tuę mílitũ q; salutí cõsulas / & æquo aío has belli moras pferas CAR. Sapiẽter: more suo: Regina tíbi cõsulit inuí ctíssime Rex. Nã capítis adire periculũ: nísi necessítas vrgeat: nõ pbo. Et sane q̃to magís exupas vir tute: tãto æquius est reginã: atq; adeo nos oẽs: qui ex te pendem⁹: de tua salute esse sollícitos: omnes q; casus: q̃ homíní accídere pñt: maturíus expende re: & nõnunq̃ fortunã nímiũ fauẽtẽ metuere. REX Fateor íta esse vt dícitis: sed tñ strenuís ducíbus ve tus íllud verbũ ín ore semp esse cõsueuit: Non síne periculo fit magnũ facínus ac memorabile. REG. At íd periculũ vbí de vita agatur: te adíre míníme velim: Quí scís an breuí: sí paulísper modo quieue rís: veníam hostes oratũ venient: seq;: cũ íd mínus exístímes: vltro dedant? REX. Nímís sero íd fa-

cturos arbitror: nisi eos omnibus modis & artibus terruerimus: nisi eos nunq̃ passi fuerimus quiescere: nisi postremo omnes nos aditus explorare: oēs ad expugnationem Vrbis vias tentare pſenserint. CARDI. Video te Rex inuadendæ Vrbis cupiditate flagrare: quod magnopere laudo. Nā id magnitudini animi debet ascribi: verū a Reginę consilio: quo te ad patientiā adhortat: non sine magna ratione discedendū puto. Nam si tibi iucūdū est: glorioſūq; existimas: ī prœliis ſępe versari: cōsyderes etiā oportet: nō minorē fere gloriam consecutū esse Fabiū Maximū q̃ Scipionem. Si quidē Hānibalē Scipio in acie vicit: eundē antea Fabius /iuuenilíter exultantē pacientia sua domuit: & vt vinci posset effecit. Ille affricanus cognoīat⁹ est. Hic ímperij scutū: & rei Romanæ restitutor a populo ē vocatus. Imitatus es hactenus Scipionē fortiter dimicando: imitare nūc paulisper Fabiū sapienter cunctando. REX. Laudo consilium vestrum: & eo vtar ſūo loco & tempore. sed mihi nūc aliud suadet occasio: quæ pretermittenda non est: Nam & Scipionem: quem me dixisti hactenus imitatū: & vere dixisti: vtinamq; vt eius virtutem sequor: ita assequi possem. sed Scipionem solitum dicere accepimus, tunc esse cum hoste conflígendum: cum aut necessitas incidit: aut obuenit occasio. REGINA. Dic obsecro mi vir: quæ est ista occasio: quā tibi in præsentia secus q̃ nos consulimus: suadere

díxísti? REX. Dícam: neq; enim fas est quícq̃ vo=
bís esse absconsum ac reconditũ. sed animũ aduor=
tite. REGINA. Istíc sum. CAR. Et quídẽ ego.
REX. Explorator Dídacus modo nũciauit defen=
sores paucos esse ín mœnibus: eosq; patientía no=
stra: quía proxímís díebus paulísper quíescere per=
míssí sunt: factos esse multo negligentíores solito.
Idẽ ait se adnímaduertísse ín posteríore Vrbis par
te: locum quendam nõ satís munitũ: muro íllíc ve
tustate collapso: sed vírgultís sentíbus & caprífícís
obtecto. eundemq; locum ab hostíbus negligenter
custodírí: q̃ sít a castrís nrís auersus: neq; ex ea pte
fuerínt hactenus ab exercítu nostro vexatí. REG.
Quíd ígítur facere cogítas? REX. Si tacuerís: cítí=
us audíes. REG. Taceo: aclubẽs: nam mulíerí de=
cus affert tacíturnítas. REX. Hoc míhí sedet ín a=
nímo: quando hæc se præbet occasío: belli tentare
fortunam: lectíssímos mílites: ex ea parte vbí lo=
cum díxí mínus esse munitũ: ín ínsídíís collocabo:
relíquum exercítum: ad hanc partẽ: quæ castrís op
posíta est: ad mœnia admouebo. hí scílícet pugna=
bunt acríter: totũq; ín se hostíum ímpetum oculos=
q; cõuertent. Interím fortasse dabítur occasío íís:
quí ín ínsídíís erunt: mœnía defensoribus vacua ca
píendí: ín vrbemq; írrũpendí. CAR. Profecto pru
dentíssíme ístud consílíũ tíbí venít ín mentem: idq;
magnope laudo: nam p̃spere gerendæ reí faculta=
tem omíttere: extrema dementía est: REG. Placet

hoc tibi consiliũ? CAR. Quid ni? cũ sit plenũ prudentiæ. REG. Mihi quoq; ita videt̃. Sed si pugnare statuis mi vir. REX. Statuo quidẽ. REG. Obsecro ne ad mœnia propius accedas: vnde te balistę aut tormenta impetere possint: nimis enim misere ea timeo. REX. Ne timueris: deus enim cuius causam agimus: nos tuebit̃: pugnabitq; nobiscum. Tu modo (vt solita es) ad ipsum: ac diuũ Iacobũ: quẽ tam pie colis: preces fundito. cõfido enim pro ea religione ac pietate: quæ in te summa sunt: tuis precibus victoriã nobis posse impetrari: quẽadmodum (vt sacra narrat historia) populus Israelita Moyse orãte vincebat. REG. Vtinã quidẽ digna sim quę audiar: nã pię preces nõ deerũt: sed spero poti⁹ deum (qui tuam sibi deditã mentem intuetur) qua nõ ad tuam: sed ad eius laudem & gloriã omẽs actiones/conatus/cogitatiõesq; tuas dirigis: virtutẽ tuã adiuturum. REX. Ita ꝓ sua immensa bonitate: nõ ꝓ nostris meritis (quę perexigua sunt) faxit. Heus tubicen admoneto omẽs duces: centuriões & milites nostros: ad pugnã ineundã se parent: vt cũ tempus pręliandi mihi visum fuerit: nulla sit mora: qn eos instructos in aciem educere valeã. Eamus iam hinc in castra: vt ego quoq; arma induam: & milites adhorter. REG. I præ. nos te sequemur.

NHametes explorator. Mansir custos.

Ar ego infœlix homo sum: qui nihil vnq̃ nisi molesta ac tristia regi meo nunciem.

MAN. Iussit me Rex hic in porta: quę ad hostes spectat: dũ sacris interesset/ac cœnaret: assidere: & qui intrarẽt quiq; exirent: diligẽter obseruare: ac si q̃d ex hostiũ castris noui afferret̃: renũtiare. HA. Sed mihi ad Regẽ ꝓperato opus est. MAN. Quis est qui tã huc festinat: & secũ nescio quid fabulat̃? HAM. Vt q̃ primũ Regem conueniam: & huius q̃cquid est ꝑticipem faciam. MAN. Ibo obuiã homini: vt sciam q̃d afferat: nã nisi me oculi frustrantur: explorator est Hametes. HAM. Nisi enim is statim: quoad potest: rebus suis ac nostris cõsuluerit: aut poti⁹ deus quispiã nos respexerit: Actũ est illicet. perimus. MAN. O Hamete. HAM. Quis me vult? MAN. Mansir amicus tuus. HA. Quid est quod me velis? MAN. Quid apportes scire velim. HA. Regius sum explorator: nõ tu⁹: MAN. Verũ: sed tñ licet ne mihi hoc saltẽ scire: lætã ne: an tristia apportes? HA. Istuc tibi vultus & color meus: me tacente: indicare possunt. MAN. Tristia ergo sunt: nam & ora pallor occupat: & tristis ac perturbatus videris. HAM. Bene ariolaris.

Baudelis Rex. Hametes explorator.

Ro viso q̃d rerũ geratur: an nostri in officio sint: & itẽ an hostes noui q̃cq̃ (vt assolẽt) molianť. HA. Regẽ opportũe video. adibo ꝓpere. BAV. O Hamete. HA. Salue Rex BAVD. Quid affers? HAM. Heu me miserum. non læta. BAVD. Hem. Istuc haud mirum est

quippe qui per hosce annos aliquot nunquã nisi ta
lia nuntiaueris mihi. HAM. vt res sunt: ita nunciũ
esse oportet. BAV. Eloquere vno verbo quid id
siet: Nã quandoq; magis crucíant expectata mala
q̃ præsentia. HAM. Regem Hispaniæ ex transfu-
gis comperi: decreuisse exercitum omnem: cũctas-
q; belli machinas mœnibus admouere: & fortunã:
quæ hactenus ei semper arrisit: experiri suã. BAV.
Ve misero mihi. Nonne hoc monstri simile est: me
non potuisse vel diem vnum íntegrum lætum age-
re? Paulum gauisus eram aduentu Legati Impera-
toris Thurcarũ: en statím hic nuncius perturbauit
omnia. Verum illud profecto verbum est: quod a
sapientibus dici audio: Risus dolore miscetur: & ex
trema gaudii luctus occupat. Sed quem horsum fe
stinantem video? Audalla cursor noster est. Aliqd
credo apportabit eiusmodi. Præstulabor eum hic
paulisper: nã iam hic aderit: ita in cursu velox est.
Interím cogitabo quæ mihi facto opus sunt: vt ho
stium impetus: si vrbem oppugnatũ uenerint: pro-
pulsem. Nam quando tanta nobis subsidia pmit-
tuntur: non decet me fracto & consternato animo
esse: & cõmittere / vt prius p ignauiã aut metũ: ho-
sti succũbamus: q̃ a Thurcarũ Impatore succurrat.

Audalla cursor. Baudelis Rex

UBi ego nunc regem quæram? qua potissí-
mum insistam via? BAV. Quam cito Au
dalla curriculum euasit: num me hominis

celeritas fefellit? AVD. Regem opportune video. Rex æternum viue. BAV. Quid est? AV. Recte. BAV. Quid recte? AVD. Audies: Offendi modo Tabellariũ Numidiæ regis: qui deceptis hostium excubiis magno cum periculo se euasisse narrabat: aiebatq; cum regis sui litteris ac mandatis q̃ lætissimis ad te properare. quo audito ego præcucurri: vt te q̃primũ hoc afficerẽ gaudio. BAV. Vtinã tibi vera narrarit: Sæpe enim Tabellarii (vt vulgo dici solet) in ore mendacium: in tabellis veritatem ferunt. Sed quicq̃d sit: eum ad me intro deduci curato: Nam militibus edicere volo: vt arma capiãt: paratiq; sint: vt si hostis ad mœnia propius accesserit: & impetere & propulsare possint.

Audulla cursor. Tabellarius Numidiæ Regis. Puer.

HOspes q̃ cito me consecutus es: nõ videris sane lassus de via. TABEL. Assuetus sum huic labori. Nam a puero Africam Europamq; perferendis huc & illuc tabellis peragrauí. AVD. Vere dictum est: Magni referre hoc vel illo modo ab ipa adolescentia institutum esse: Sed rex iam te expectat: ei enim aduentum tuum nunciaui. TABEL. Vbi is est? AVD. Intus. TABEL. Fac me ergo ad eum deduci. AVD. Ea imprimis gratia hic restiti: I puer & erecta hunc in Regiam ducito. Ibi Rex est: nam ego hic amicum paulisper volo opperiri meum: mox ego quoq; istuc cõcessero.

PVER. Præsto sum. tu me sequere. TAB. Propera. sequor. AVD. Quam gaudeo me primũ Regi aduentum huius Tabellarii nunciasse: nam si vera mihi narrauit: aliquam apud Regem inibo gratiã: q; primus ei id gaudium obiecerim: & simul aliquo forsan munere (vt in talibus solet esse liberalis) me afficiet. Sed hic meus amicus cessat diu: si ad cõsi tutum venire volebat: iamdudum eum hic adesse oportuerat. Nam quæ est hæc hominum impudentia? Non satis habent amicorum vti opera: nisi etiã eos longe expectationis mora defatigent. Sed Rex foras exit: lætus est: q̃tum video: verus fui nũcius. Ego vero ad meum munus abeo. ne Rex me hic videat ociosum. nam compellandi eum non satis idoneum tempus videtur.

Baudelis Rex.

GRatias tibi ago summe Iuppiter: q; me ex alto miseratus: tãdem tot miseriis ꝛrũnisq; nostris diuinam aliquam opem præstiturus te significasti. Tu enim (tu inquã) paulo ante Thurcarꝫ Imperatori eam mentem indidisti: vt insulas hostis nostri ditioni subiectas: ꝓponeret inuadere. Tu idem nunc Numidiæ regis oculos hactenus callígantes aperuisti: vt aliquando intelligeret: nõ posse hoc Regnum cadere: quin secum magnam Africæ partẽ trahat: pariq; ruina inuoluat. Tu itaq; hoc ei in animum induxisti: vt quod p lítteras suas: quas modo hic Tabellarius reddidit:

míhí oſtendít: ín auxílíū noſtrū: cū omnibus regní ſuí víríbus: terra maríq; deſcēdere ꝓximo Vere de creuerít. Quare pater omnípotēs ne tāto tuo fauorí deeſſem: Almanſorē Præfectū cū omní equitatu: & meliore copíaꝝ ꝑte íuſſí poſteríore vrbís porta exíre: exercítūq; hoſtíū níhil mínus opínantē a tergo ínuadere. Spero enī te duce: íllū facile caſū víctoríæ ínuētuꝝ: aut ſaltē eatenus ꝓfectuꝝ. vt hoſtis ſíbí quoq; cauēdū eſſe cognoſcat: lıbētíuſq; nos quíeſcere patıat: ínterím ꝓmíſſa ſubſídía hícaderūt: & nō ſolū ꝓpulſare bellū: ſed etiā ínferre poterímus. Nūc huc prodíí: vt preſto eſſem: ſí illís auxílío opus foret: nā reliq; oīs copíaꝝ pars ín armís eſt ſignū a nobís expectās: autſí hoſtís exercítum ad muros admoueret: vt ad reſíſtendū paratí eſſem?. Sed quíd eſt hoc q Regína íta examínata ad nos egreditur? Non temere eſt. prodíbo íllí obuíam: vt q̄ prímum quícquíd id eſt: ſcíam.

Regína Granatæ. Baudelís Rex: Anthypho ſomníorum conıector.

MIſerā me: q̄ tímeo quorſum euadant hęc víſa ſomníorum? Sed eccum Regem vídeo. Salue vír. Salue noſtra ſpes. BAV. Et tu quoq; ſalua ſís mea vxor. vnde tíbí íſta trepídatio? REG. Non ab re eſt. quía vídelícet ſum de tua/exercítuſq; ſalute ſollícíta. BAVDE. Iſtuc pudícæ: & vírum ſuum amantís matronæ eſt. Sed q̄d nouí eſt: q nūc magís ſolíto ſís de nobís anxía?

REG. Dícam tíbí: Nam huc ea gratía ad te prodíí. BAVDE. Díc quæſo quíd eſt? REG. Accœpí te mandaſſe Almonſorí copíarũ tuarum Præfecto vt hoſtes adoríretur: íd nollem factum. BAV. Cur nolles? REG. Quía præter íd quod díſplícet: te tuam populíq; ſalutem ín tam manifeſtũ díſcrímen conieciſſe: ſomnium: quod proxima nocte vídí: maíorem ín modum me terret. BAVD. An tu ſomníis credendum eſſe exiſtímas? REG. Quíd ní? cum & ípſa ín vtranq; partem multa ſomnia vera experta ſím: & a ſapientíbus vírís acceperim: ſolere deos p ſomníũ futura nõnunq; mortalíbus ſígnificare. an nõ ín tuo⁊ ſapientũ numero & ſomníorum cõiectores habes? BAV. Habeo quídẽ. ſed raro eorũ opera vtor: quanq; ípſí ſæpe míhí perſuadere conant: ne ſomnío⁊ monítus negligam: enumerantes Almícarís: Hannibalís: matrís Phalarídís: Sophoclís: Socratís: & alíorũ plurímorũ tam philoſophorũ q; ducũ ſomnía: quæ nõ magís ſomnía q; oracula certíſſíma fuíſſe contendũt. REGI. Cum ígitur ſomníorũ veritatem tot exemplís confirment: & pluríbus rationíbus aſſerere: vt credo: poſſint: cur fídem íllís abuegas? BAV. Non abnego omníno: ſed nõ facíle adducor: vt íllís credam. Sed cedo íſtuc tuũ ſomníũ. REG. Viſa erã ſecundum quietẽ vídere íngentí ſuborta tempeſtate fulmen e cœlo magno cũ fragore lapſũ: tẽplũ: quod Meſchit dícímus: magno motu concutere: Mahu-

metis & aliorum prophetaꝝ nostrorũ monimenta ad terram dare. Indeq; statim in Africam trãsgressum: magnam eius ꝓuinciæ partem depopularier. Quo somnio exterrita: e sopore cõfestim corpus ꝓripui: fuitq; in animo id tibi extemplo nunciare: obtestariq;/ ne qd magnæ rei hodie aggrederere: Nescio qd enĩ animus mihi præsagibat mali: ni verita essem: ne me nimiã (vt ais) fidem somniis adhibentem tuo more deluderes. Nunc cum accepissem te misisse Præfectum cum exercitu: qui cũ hoste confligeret: diutius mihi reticendum nõ putaui. BAV. Prudenter feci: nam & si ego nõ soleo magnopere huiusmodi rebus moueri: tamen nihil omittere: quod vsui aliquãdo esse: & ad capiendum consiliũ pertinere possit: prudẽtis esse existimo: præsertim cum somnium istud tuum tale sit: vt videat̃ neglegi non debere. Aduocemus igitur Antyphonẽ: qui nobis hoc somnium conjectet: Nam is præter cæteros in hoc genere pollere existimatur. ANTY. Ecce me. quid Rex iubes? BAVDE. Tun hic eras? ANTY. Eram quidẽ. BAVD. Quid igitur hactenus reticuisti? ANTY. Quia nõ decet seruũ: domini se colloquio impudenter ingerere: & simul quia Reginæ somnium me magnopere ꝓturbauit. BAV. Antuid audisti? ANT. Quid ni: qui inter hos comites tuos vna semp affuerim. BAV. Quid sentis: aut quæ te res adeo: vt ais: ꝓturbauit? ANT. Nõ vna sed plurimæ. Cæteꝝ/ velim Rex vt alios quoq;

coniectores: ac Mathematicos tuos conuoces: quí mecum vna hoc ſonmiũ interpretentur. Nam plurimorum iudicium certius eſt. & dici ſolet: illic eſſe ſalutem: vbi fuerint multa conſilia. BAV. Nihil opus eſt aliis. Nam plus vni tibi in hac arte tribuo: q̃ reliquis omnibus. Ediſſere igit̃ mihi vno verbo: ſi potes: quid ſibi velit hoc ſomnium. ANTY. Dicam/ licet inuitus. BAVDE. Eloquere ſubito. Nam me iſtæc tua plus torquet mora. ANT. Finem Regni tui iam affore: hoc ſomnio ſignificat̃. BAVD. Hem. Vnde coniecturam facis? ANT. Dicam. Tempeſtas: quã ſe vidiſſe in ſomnis Regina cõmemorat: bellum eſt: quo Regnum tuũ: tanq̃ agri: tempeſtate vaſtatum eſt. Fulmẽ: Hiſpaniæ Rex eſt: qui nimirũ a cœlo miſſus dici poteſt: Nã vt vides: illi cœlum & ſydera omnia fauẽt. Cõcuſſi one templi & monimẽto ꝛ in terrã caſu: portẽdi autumo: hanc vrbem breui in hoſtium poteſtatẽ venturam: & in ea nõ amplius Mahumetis legem: ſed Chriſti ſeruatam iri. Poſtremo tranſgreſſio eiuſdẽ fulminis in Africam. & illa depopulatio: manifeſto ſignificant: hac vrbe capta: bellum in Africam traiecturũ: Hiſpaniæq; Regẽ: ea ꝓuincia impetu belli perculſa atq; ꝓſtrata: maiore ex parte potiturũ. BAVDELIS. Heu me miſerũ. q̃ metuo: ne eueniant iſta quæ vaticinaris. Ita enim apte ſomnium illud interpretatus es: vt non ſomnium: ſed oraculum aut hiſtoriã mihi vidĕrer audire. Quid igit̃ fa-

ciam Antypho? ANTYPHO. Quid facias: niſi vt iram dei: qui tibi nunc infenſus eſt: ſi poſſis: placare ſtudeas: ac tibi Regnoq; tuo: dum licet: conſulas. BAVDELIS. Recte mones. Sed placando⁹ deorum munus ad te potiſſimũ ꝓtinet mea vxor: quę cum religione ac pietate præſtes: facilius nobis numina irata recõciliare poteris. REGINA. Nihil faciã libentius: nõ q̃ pietate ſuperiorem me exiſtimem: ſed vt quemadmodũ meo ſomnio mala fata tibi cognita ſunt: ita meis precibus: ſi fieri poſſit: eadem auertantur. BAVDELIS. Ita deus faxit. abi ſupplicatum. REGINA. Abeo: vos me ſequimini.

Baudelis Rex. Antypho. Meſſi curſor.

NVnc vna ſpes eſt in exercitu noſtro: qui ſi bene rem geſſerit: nõ erit tam cito fortaſſis omnino deſperãdũ. Si male: actũ eſt illicet. Ita ne cenſes Antypho? AN. Quid ſentirẽ iã tibi explicui. Ita ꝓfecto eo ſomnio dei volũtatẽ mihi perſpicere viſus ſum: vt vix fieri poſſe putẽ: amplius vt lęti quicq̃ aut ꝓſperi nuntiet. BAV. Tace. Iã ſciemus: nũ quæ in exercitu ſpes reliq̃ ſiet. Meſſi curſorẽ ex nr̃is: qui cũ Prefecto exierat: huc ꝓperãtem video. preſtolari volo: vt primus ſciã: qd boni aut mali afferat. Veh miſero mihi: vt animus inter ſpem & metũ dubiꝰ trepidat. Eeſtina Meſſi. vt mihi nũc piger videt. ANT. Nõ mirũ. Nam cupido animo celeritas ipa tarda eſt. Sed qd ꝓperas ſcire:

quæ fortasse post velles nescisse. BAVDE. Quoniam hoc more humani ingenii euenit: vt nimis miseri mortales miserias suas non properent. Messi. Satin salue? MES. Vtinam. BAVDE. Quid malí est? dic statim mihi. MES. Exercitus. BAV. Quid exercitus? MES? Tuus. BAVD: Iam teneo. fusus est? MES. Immo ad internitionẽ cæsus. BAVD. Heu me miserum. Perii. Interii. Nullus sum. ANTYPHO. Ne te crucia obsecro Rex. BAV. Occidit/occidit spes omnis: & fortuna nostri nominis. exercitu amisso. ANT. Quin satius est: vt dũ tempus est: prius quã hostis vsus victoria. mœnia inuadat. seniores & proceres tuos in concilĩu huc euocari iubeas: ac de eorum cõsilio: tibi regnoq; tuo: quo ad fieri possit cõsulas. BAVD. Bene mones: præsertim cum ego præ dolore vix sim apud me. Tutemet igitur cura: vt Serraia cum reliquis: quos solitus sum in rebus grauioribus consulere: subito huc adsint. ANTYPHO. Curabitur. BAV. At celeriter. ANTY. Iam faxo hic aderunt.

Baudelis Rex. Messi cursor.

INterim volo ex cursore rem certius cognoscere. Dic mihi Messi: siexercit⁹ noster funditus deletus est: quonã modo tu incolumis euasisti? MES. Dicam tibi. prœlium in cõualle istac/sinistrorsum cõmissum est: me Præfectus in ædito ac tuto monte: vnde spectari possent omnia locarat: quo tibi victoriæ/aut fugæ nuncius essem.

cuncta ítaq; vídí: & ad te propere cucurrí. BAV. Cedo. Ipse præfectus quíd? MESSI. Occídít vna cum cęterís, Strenuíssímus enim quísq; ín pugna ce cídít: paucí admodum víuí: lícet grauíter saucíí: ín potestatem hostíū redactí. BAVDELIS. Quíd: Rex ípse prœlío ínterfuít? MESSI. Non ínterfuít solum: sed præfuit: vídí ego íllum nostrorum sanguíne madentem. per totum agmen manibus/ocu lís/clamore volítare: & strenuí mílítís: & optímí sí= mul Imperatorís officía exequí. BAVD. Male est míhí. reuertere ad tuam speculam: vt obserues: q̄d hostes parta víctoría molíant. MESSI. Fíat.

Baudelís Rex.

O Fortuna: quæ soles esse tam ínconstans & varía: vt ín meam meorūq; cladem ac per nítíem cōstans & certa es? Decímus agítur annus: ex quo nullum fere díem lætum exegí. Omnía semper aduersa fuere. Raro quídq̄ nísí turbulentum: tríste: ac molestum aut audíuí: aut vídí. Res dura: spes multo fuít asperíor. hodíe paululū gauísus eram aduętu legatorum. heu mísero míhí: quā cíto ad luctum & lachrymas ea gaudía reciderunt. Sed eccum Antyphonem: cum Serraía & relíquís senioríbus adesse vídeo.

Antypho. Serraía. Baudelís Rex. Halí Consultor.

TE tane censetís? SERRAIA. Prorsus íta. Nam nulla alía salutís vía ostendit. BAV

DELIS. Heus Antypho. Dílígens fuísti ín mãda tís noſtrís obeundís. ANTYPHO. Meo functus ſum offícío. Sed non fuit opus me ín hís cõuocandís magnopere laborare. Nam audíta clade exercítus: quã íncertís rumoríbus neſcío quo modo acceperant: ſponte cõuenerãt omnes. Iamq; huc ad te íbant: te vt orarent: tandem alíquando tuę communíq; omniũ ſaluti proſpíceres. BAV. Audíerũt ne quæ geſta ſunt omnía? ANT. Plura q̃ vellent. BAV. Vídiſtís ne vnq̃ hominẽ ínfœlícíorẽ: q̃ ego ſum? SER. Me: atq; adeo hos omnes collegas meos. quíppe qui tuam ac noſtram vícem doleamus. BAV. Non íta eſt. Nam quo meus ſtatus eſt ſublímíor: eo caſus eſt altíor: & ruína grauíor. SER. Verum eſt. ſed tu ſtare potes nobís cadẽtibus: nos te cadente: ſaluí eſſe non poſſumus. BAV. Miſſa hæc faciamus: quíd tandẽ ín tanta aduerſitate fortunæ míhí conſulítís? SER. Dícant ípſí: quíbus cum/vt iuſſiſti cõmunícauí omnía. Nam quíd ego ſentírem: ín ínítío cum nondum eſſet ſubſecuta clades exercítus: tíbí explícuí. BAV. Díc Halí quíd tíbí vídetur? HALI. Me ne? BAV. Te ergo. quẽ vt ætate: íta prudentía cęteros ante íre par eſt. HALI. De prudentía alíí íudícent: ſtudíum certe & fidem erga te meam: ſummãq; ín conſulendo líbertatem: tute noſtí. BAVDELIS. Níhíl deeſt tíbí quod ad fídum amícum: & ſummum vírum pertíneat. Sed díc quíd conſílíí míhí capíundũ ſít. HA

LI. Quando ita iubes: dícam íd quod mecum vna omnes ístí sentiunt. Nam iam dudũ ínter nos hanc rem tractamus: & sup ea dísceptam⁹. BAV. Hem ístuc volo: & sí potes: vno verbo expedí. HA. Iam Omnes q̃ prímũ deditionem tibí faciendã esse censemus. BAV. Hem. HALI: Quíd dubitas? cũ íd non modo necessarium: verũ etiam vtile sit. BAV DE. Quo modo? HALI. Prímum vides amísso exercítu & omní flore iuuẽtutís: nullam tibí amplí us ín armís spem fore: metuẽdũq; esse ne hostís: tãta víctoria elatus: mœnia ínuadat. Quod sí fit: perímus omẽs íllícet. Ví enim vrbe expugnata (quod tantæ potẽtiæ ac vírtutis víro erit p facile) aut mortem crudelíter oppetemus: aut ín prædam míseram damq; seruitutem: vna cum cõiugíbus & líberís trahemur. Deínde: vt hostís quíescat: quod (míhí crede) haud faciet: non íntellígís hunc populum: tanta senum. puerorum. ac mulíerum turba superstíte: cum iam omnium nos alimentorum genera defecerínt: famem díutius tolerare non posse? Nam ín externís auxílíís spem ponere: ea vero summa foret dementía. Vt enim omíttam: q̃ ea iampridem frustra expectam⁹: íllud díco: sí vníuersa Asía & Africa ín auxílíum nostrum consurgeret: vix fierí posse: vt hanc vrbem ex faucíbus ímmínentis hostís: iam iamq; absorbentís erípereret. BAV. Quæ nos vís belli vrgeat: & famís necessítas: sat scío. Sed ego mortem seruitutí anteponẽdã puto.

Nam quid est aliud se dedere : q̃ ín seruitutem se hostí addícere. HALI. Non íta est Rex. Magní enim referrre arbítror cuí te dedas. Prímũ Fernando & Hellísabe Híspaníarum príncípíbus subesse: non seruitus sed líbertas appellãda est. Sunt enim (vt nostrí quoq; fatẽtur) & cõstans fama prędícat) tantæ humanítatís: manſuetudínís: atq; clemẽtiæ : tantum ín ſumma poteſtate rerum omnium modũ tenent: adeo dẽníq; sũnt omnibus aními & corporís dotíbus ornatí: vt beatíus pene vídeaẽ : illís seruíre: q̃ alíís ímperare. Deínde sí te ſpõte dedíderís: non vt ſeruum : ſed vt clíentem : & amícum ín ſuam fídem: qua ſunt benígnitate (míhí crede) recípíent. Rondẽſes: Loſcaní: & plæríq; alíí: quí ſe ſpõ te dedídere: quíbus níhil pene ademptum est præter íníuríę licentíam: quíq; parí quodammodo íure cum Híſpanís víuũt: Regíæ humanítatís & clemẽtíæ locupletíſſimi teſtes ſunt. At Malacenſes (vt alí os ſíleam) quí obſtínatís anímís belli ímpetum experírí voluerunt: patría capta & dírepta: ín catenís per omnẽ Europam tractí: ſuo ludíbrío omnes gentes ímpleuerunt. Poſtremo ſí tíbí ſolí conſilíũ caperes: forſan tuam íſtam anímí magnítudínem nõ ímprobarem: qua dícere ſoles: præſtare: vírorum more pugnãtes occũbere: q̃ vllí hominũ ſubeſſe. Nũc cũ ſímul etíã delíberandũ tíbí ſít: de cõíugíbus & líberís: atq; omní populo dítõí tuę ſubdíto: ſí tíbí mínus parcís: at íllís pcas: & tua ptínacía nõ cõmíttas

vt ea íllís eueníant: quæ vrbe capta víctís accídere ſolent: quæ quídem talía ſunt: vt ea fugíat ac refor mídet oratio. Quare cum neceſſítas te: vt faterís: vrgeat: vtile ſít: & nõ índecorũ tam modeſtís: tam mitíbus: tam omní vírtutum genere præſtantíbus Príncípíbus colla ſubmíttere: níhíl cũctandũ: quín ſtatím deditíonem facías: cenſeo. BAV. Ita vobis vídetur. HALI. Non ſolum vídetur: ſed íd vt facías: etíam atq; etiã obſecramus. BAV. Fíat. Nã malo vobíſcum errare: q̃ mea prudentía fretus: recte ſentíre. Eamus ígitur íntro: vt oratores elígam: & ea: que ad deditionẽ faciendã ptínent: parem.

Gutterius præceptor maior equítũ Iacobenſíum. Fernandus Rex. Petrus Cardínalís.

EST vt díxtí Rex. Non enim ſatis eſt bono Imperatorí víncere: níſi etíam victoría vtí ſcíat. REX. Et propterea quãdo hęc victoría nobis cœlítus data eſt: decreui: vt ſoleo: ſucceſſus meos vrgere: numínũq; fauorí ínſtare. Atq; ea gratía huc prodíí: vt hínc pcul conſíderarẽ in quã potiſſímum muroꝝ partem machínas dírígã. qua víneæ agendæ: vbí ſcalæ admouẽdæ ſínt: vbí equítatus: vbí pedítatus díſponendí: vbí ínſídiæ collocandæ. GVT. Sed quís vnq; putaſſe Mauros íſtos auſuros eſſe exercítum tuum vltro laceſſere: cũ plures íam menſes præ tímore portas vrbís egredí formídarínt? REX. At ſuæ ſtultícíæ ac temeritatís debítas pœnas dederunt. Verum hoc níhíl eſt. Cras

faxo vt nostram ac militũ vim melius sentiant. Certum est enim vrbem cras primo mane: omnibus viribus totaq; belli mole adoriri: indeq; nõ/nisi ea expugnata & solo æquata/discedere. GVT. Facile id fuerit: si tua virtute ac militum robore vti volueris. REX. Ita spero. Sed ego hactenus hanc expugnationem distuli: ꝙ ostendebãt hostes: quotidie fere deditionẽ sese facturos. Ego aũt militũ saluti: (quos filioꝝ loco diligo) ꝓspiciens: libentius lõgę obsidionis tędia sufferebam: q̃ eos in discrimen adducerem. CAR. Rex viden tu illos vrbe exeuntes? REX. Video nũc: postq̃ oculos in eos cõieci. Sed quos nam eos fore putemus. aut quid ferre deniq;? CARDI. Nescio. nisi ꝙ inermes horsum veniũt: & si satis cerno: oliuæ ramum paciferę: manibus gestant. REX. Demiror hoc quid sit: nisi forte sint Oratores: qui veniant vt se dedant/veniam pacẽq; postulẽt. CARDINA. Bene sibi: si id fecerint: consulent. REX. Nescio quid inter se colloquuntur: aucupemur eorũ sermonem: & eo pacto: quid veniant: sciemus. CARDINALIS Istuc optimum est.

Orator Baudelis Regis. Cardinalis.
Fernandus Rex. Gutterius.

Rofecto quãto magis magisq; cogito: tanto magis hanc deditionem laudo. CAR=

DI. Audín tu íllũ? Neſcío quíd de dedítíone lo-
quítur. REX. Audío. ORATOR. Nam hac po-
tíſſímũ vía: ſalutem nobís/cõíugibus/líberíſq; no-
ſtrís parabím9: & vrbem direptiõe excídioq; quod
ímmínebat líberabímus. CARDINALIS. Non
dubíum eſt: quantum audío: quín íſtí dedítíonem
facturí veníant. REX. Ipſí víderínt. Nam ego
vtrum malím: neſcío. ſí enim ſe ſponte dedíderínt:
mílítum ſalutí (quos ín díſcrímen adducere nõ erít
neceſſe) proſpexero. Sín obſtínato animo obſídíũ
tolerare voluerínt: vírtutís exercendę/& adípíſcen
dæ glorię latíorem campum prębuerínt. ſíquídem
magís virt9 eníteſcet: & cumulatíor erít noſtra glo
ría: ví & armís expugnata Granata: quod breuí cõ
ſequemur: q̃ ſpontanea hoſtíum dedítíõe recepta.
ORATOR. Opportune Rex adeſt: & non præ-
uíderam. Procídamus eí ad pedes. Salue Rex ínuí
ctíſſíme: & omníũ quos terrra ſubſtínet: gloría &
honore dígníſſíme. Cum te non lateat q̃ graue du-
rumq; víderí debeat homíní cũ Regía dígnítate na
to: & ab ípſís pene íncunabílís: pluríbus populís gẽ
tíbuſq; ímperare aſſueto: alienæ ſe dítíoní ſponte
ſubíícere: exíſtímare merito potes: non ſine ſũma
vrgẽtíq; ratíone Baudelím Regẽ hactenus nr̃m: de
dítíõís faciẽdę (cuí9 gr̃a nũc ad te Magnanímę Rex
venímus) cõſílíũ cœpíſſe. Lícet enĩ fames/ferrũ/ac
poſtremo reę oĩm difficultas ad hoc íllũ ímpellere
vídeantur: tamen (mihí crede) plus apud eũ/noſq;

omnes opínio & quodãmodo certa ſpes tuæ boní-
tatis: fidei: atq; clemẽtiç valuit. Niſi enim ipſe om-
niſq; populus eius ditioni ſubiectus te his: quas mo
do nominaui: reliquiſq; tuis ſingularibus virtutib⁹
erga ſe vſurum confideret: quiduis potius perpeti:
q̃ tibi ſe tradere cogitaſſet. Nõ deerat profecto no
bis animus: ſi vis ferri vrgeret; mortem fortiter pu-
gnando oppetere: aut fame ingraueſcente: eã quo-
quo modo tolerare patiẽter: donec aut amici pro-
miſſa ſubſidia mitterent: aut deus fortaſſe quiſpiã
nos reſpiceret. Verum hæc (quam dixi) opinio: &
ſpes de tua ſumma bonitate p̃ſuaſit: vt viuere etiã
nunc Baudeli ac nobis omnibus libeat: neq; pude-
at tibi tam inclyto Regi: tam benigno miſericordi-
q; victori ceruices ſummittere. Itaq; Baudelis no-
mine: ipſum: omnem populum: vrbem: agros: di-
uina humanaq; omnia in ditionem arbitratũq; tuũ
tradimus. Nunç tuum fuerit: ne illum noſq; ſimul
hæc ſpes fruſtretur: prouidere. Quod vt facias etiã
atq; etiã ſupplíciter oramus & obſecramus. REX.
Prudenter factum eſt ab rege veſtro ac vobis. q̃ no
ſtram benignitatem q̃ vim & arma experiri malui-
ſtis: quodq; nullum vobis eſſe ad ſalutem tutiorem
portum intellexiſtis: q̃ ad noſtram fidem clemen-
tiamq; confugere. Quod ne fruſtra feceritis: ſedulo
a nobis (bono animo eſtote) curabitur. ORAT.
Ita ſperamus optume Rex. REX. Cęterum quo
certior ſim huic deditiõi nullum ſubeſſe dolum: iu-

beat ſtatim Rex nobilium liberos obſides dari mihi: arma omnia huc tranſferri: captiuos ex Chriſti anis: quotquot in vrbe ſunt (quorum ſalus ac libertas mihi præcipue cordi ſunt) ad me deduci. ORATOR. Et hæc & alia quæcũq; iuſſeris: faciet: ac lubens Baudelis ſeruus tuus: ne dubitaueris. REX. Ite ergo & hæc curate. ORATOR. Factum puta. REX. Tu Gutteri: cum lecta peditum manu paratus ſis: vt cũ obſides dederint: & huc arma detulerint: vrbem recipias: portas / arcem / munitaq; omia vrbis loca validiſſimo preſidio firmes. Id vbi feceris: ex ſumma arcis turre ſolita noſtra ſigna extollito. Tibi enim tanquã præceptori maiori equitum Iacobenſium: merito debetur hic honor & labor. GVTTE. Nihil vnquam in omni vita feci libẽtius: q̃ hoc facturus ſum: etiam ſi vitæ periculũ: (quod nullum imminet) mihi eſſet adeũdum. Nã quid mihi poteſt euenire glorioſius: q̃ me primum poſt tot ſæcula: in arce Granatę: dei noſtri & tua victricia ſigna collocaſſe? Vos commilitones mei: eia arma ſumite: & mecum ad vrbis portas propius accedite: nolo enim vt vlla ſit mora: quin ſtatim: cum tempus fuerit: vrbe potiamur. CARDI. Quantæ tibi Rex laudi: & q̃ immortali gloriæ hoc fore putandum eſt: cuius conſilio / ductu / ac virtute ſingulari: hoc tam diuturnum: tam crudele: tam inteſtinum: ac viſceribus ipſis Chriſti fidelium inhærens: occœptum: adminiſtratum: & confectũ eſt bellũ?

Cum tantum Gutterius noster (& merito quidē) iam nunc glorietur: se primū Granatæ portas & arcem: tuo nomine victorem intraturū. REX. Quin potius deo nostro: a quo emanāt bona cuncta: gracias agamus. CAR. Vt pium & catholicū principem decet loquerís: & vere. Deus enim tibi eā mētem indidit: vt solus eam maculā delere velles: quę iam insederat: ac p tot sæcula inueterauerat in populi Christiani nomine. q Mahumetís sectatores: qui Asiam iamdudum nobis / Africāq; eripuerāt: nō modo suis latissimis terminis cōtenti nō essent: sed in Europa / peculiari nostra / debaccharent. Idē in suscepto: cōtra perfidos istos Mauros bello: istā constantiam & pacientiam contulit: vt nullo labore: nulla inedia: nullis vigiliis: nullis deniq; incommodis molestiisq; frangererís. Idem in tot maris ac terræ periculís incolumem te custodiuit: & postremo ad hunc seruauit diem: vt quod maiores nostri semper optarūt: sperauerunt nunquā: Granatam cum vniuerso eius Regno: videas tuis armis: tuo cōsilio: ac singulari virtute subactam: domitā: ac pacatam: in tuam ac Christianorum potestatem deuenisse. REX. Est ita vt dícis. Ego hæc & si qua alia sunt in me: quæ digna sint laude: vni deo accepta refero. Sed eccum arma exportant: obsidesq; ad nos adducunt. dubitari nō potest: quin sint ingenui & nobilium liberi: ita sunt facie liberali. Heus comites mei: illos suscipite: & curate vtq; uestra di-

ſtríbuti tentoría dilígenter cuſtodíantur: & ſimul arma ín templum referant. Hem. optíme eſt. Gut teríus noſter perbenígne ín vrbem recípitur. CARDINA. At ego íſtuc non aduerteram. O factũ bene. verum alíud ſperandum non fuít. REX. Sed optímum factu eſt: me huc euocare exercítum ad me. I tubícen. & Præfectos: Tríbunos: Cẽturiões: relíquoſq; ductores exercít⁹. meís verbís moneto: vt cum omnibus copíis: tanquã ſi cum hoſte dímícandum eſſet ínſtructís: q̃ primũ huc adſint. CARDINA. Prudentíſſímí (vt ſoles) Imperatorís officío fungerís: dũ íta te comparas: íta ad omnes caſus: tam proſperos: q̃ aduerſos ínſtructus: & multo ante paratus es: vt níhíl quícq̃ accídere poſſít: quo dícẽdũ tíbí ſít. nõ putarã. Nam ſi hoſtes ín fíde mãſerínt: tuto & honorífice cum omní equítatu & pedítatu vrbẽ egredíerís. Sín qs dolus aut fraus ſubſít (quod víx credíbile eſt ín tanta ípſorum clade acrerum omníũ deſperatione) paratus eris: quí eorum perfidíam vlcíſcaris. REX. Dícis íd quod res habet. Sed vídeon ego/an non. Crucís ſignũ ín ſumma arce eleuatum? & ſane níſi me oculi fallunt: ípſum eſt. CARDINA. Recte vídes: íllud ípſum eſt. Iam ígít Arx cum vrbe tota/libere ín manu eſt tua. REX. Adoremus eam. CARD. Iuſtum eſt. REX. Et pro tantís erga nos meritis deo gratías agamus. CARDINA. Aequíſſímum. Sed cũ ín tãtís rebus nullæ voces ſufficiant: efficacíus corde:

cuius scrutator est deus: satisfieri poterit. REX. Ita est. CAR. Eccum autem post crucem: diui Iacobi vexillum: ac deinde tuum elatum est. REX. Bene istuc. Nam Diuus Iacobus Dux & aduocatus noster est: & illi cum beata virgine post deū victoriam hanc referre debemus acceptam. CAR. Sed præconem e summa arce silentiū sibi tubę cantu poscentem: visus sum audire. REX. Et quidem ego. CARDI. Attendamus quæso quidnam dicturus sit. REX. Placet.

Præco.

VIuant viuant æterna laude atq; gloria Fernãdus & Hellisabe Rex & Regina Hispaniarum Illustres: quorũ opera: ductu: fœlicibusq; auspiciis: summo labore: incredibili virtute: diuino cõsilio: potẽtissima hęc vrbs Granata: cũ omnibus prouinciis: ciuitatibus: castellis & opidis: ei⁹ Imperio subiectis: Deo duce: Regina cœli Maria: diuoq; Iacobõ Hispaniæ patrono: suffraganti bus: Beatissimo patre nostro Innocentio octauo. Pontifi. Maximo / liberalissime opitulãte. Ad hoc præsulibus: Principibus: Ciuitatibusq; Castellæ: p se quibusq; sedulo elaborãtib⁹: ex impia & tenebri cosa Mahumetana seruitute eruta: in veri dei lumen translata est & Regnum.

Cardinalis. Fernandus Rex.

SAne præmio dignus est præco: qui tã egregie suo functus ẽ munere: licet plurima quę

in tuam Reginæq; laudem & gloriam vere dici poterant: prætermiserit. REX. Mihi satest recte fecisse. Nam gloria: etiam si id non agamus: tanquã vmbra corpus: benefacta consequitur.

Captiui. Cardinalis. Fernandus Rex.

BEnedictus dominus deus Israel: quia visitauit: & fecit redemptionem plebis suæ.

CARDINA. Canentes nescio quos audio. REX. Agmen est eorum: quos ex nostris. captos Mauri diu in cõpedibus & vinculis tenuerũt. Miserum me: vt sunt senti/squallidi/luridi/laceri/toto denique habitu vultus & corporis deformati.

CAR. Tales sunt: vt vix vxores & liberi eos agnoscere posse videantur. REX. Cuius mentem/vel ferream/misericordia nõ tangat: si eius oculis tam dirum spectaculum sit obiectum? Procedam? paulum illis obuiam. Si enim seruitutem istam æquo animo propter fidem tulerunt: in martyrum quodãmodo numerum referri possunt. CAPTI. Rex æternum viue. cui tãtum debemus: quantũ homini hominem homini debere vix fas est. Tu enim nobis libertatẽ: quæ bonis/vita est carior. Tu patriã: qua nihil est iucundius. Tu liberis nostris parentes: Nobis liberos. Tu coniugibus nostris viros: nobis coniuges. Tu propinquos: affines/amicos/fortunas/& denique nosmetipsos nobis reddisti: omnia quæ ab homine optari possunt bona: simul cum libertate amiseramus: ea nobis per te hodierna die restitu

ta sunt. Pro quibus omnib⁹ gratias tibi agere sup-
uacaneū est. Quis enī p̄ īmortalibus tuis erga nos
meritis conuenire existimet: vt tam vili munere de
fungamur orationis? Gratiā autē referre nō est nr̄ę
facultatis: sed eā sperare debes ab illo: cuius vexil-
la secutus gloriosam hanc de hostibus eius victoriā
reportasti: qui pia hominū facta ex alto p̄spiciēs:
singulis p̄ręmia digna munerab. Nos quod possu-
mus: te nō solū vt Regē: id quod es: sed vt paren-
tē: & si fas est dicere: deū salutis nostræ: vitę: liber-
tatis: fortunæ colemus: & dū spūs hos artus reget:
obseruabimus: REX. Neq; a vobis: neq; adeo a
quoq̄ hominū istas gratiarū actiones vnq̄ desyde-
rauimus. Id mihi iucundissimum est: vos videre li-
beros & incolumes: pro quorum salute / acrius q̄ p
Imperii ppagatiōe & gloria dimicauimus. CAR.
Istuc recte. Satius quippe est & gloriosius: ciuem
vnum seruare q̄ multos hostes perdere. REX. Tu
dispensator hos in castra ad Reginam deducito: &
abluto squallore / congruentibus vestibus exorna:
nihilq; quod ad cultū aut victum pertineat: eis de-
fieri patiaris. Vos vero bono animo estote. CAP.
Quid ni simus? cum te viuū ac victorē videamus.

Rex. Cardinalis.

Opportune Reginæ mentio incidit: eam cū
principe cęterisq; liberis nostris q̄primum
huc adesse oportet: vt nobiscum vna vr-
bem ingrediatur: sitq; nunc particeps honoris & le-

tícíæ: íta vt hactenus particeps ſocíaq; fuít laborũ: vígíliarum: periculorum. CARDINA. Imíta ta eſt Ipſycrateam: quæ vírum ín caſtra ac p omía bellorum díſcrímína ſecuta eſt. Sed tua: conſílío: prudentía: anímí magnitudíne: longe ílla ſuperíor eſt. Nã de pudícícia: qua Lucretíæ par eſt. amore coniugalí: quo Iulíæ Pompeíí: aut Portíę Brutí nõ cędit: relíquíſq; vírtutíbus: quæ ad conſummatam matronãſpectant: dícere ſuperuacaneũeſt. REX. Huí tu míhí íllã laudas. Sat ſcío níhíl tã magnífice dící poſſe: quín íd excellẽs ac díuína íllíus vírtus lõge exuperet. Puer curre propere: ac Regínam cum líberís/reliquoq; comítatu huc meís verbís euoca. Sed Baudelis egredítur cum ſuís ſatrapís. Neſcío quíd mœſtus ſecum loquít. Cõcedamus hínc paululũ ad dexterã/vt nos tardíus vídeat: poſſmuſq; ínterea ſermones eíus aucuparí.

Baudelís. Fernandus Rex. Cardinalís.

QVís vnq; exíſtímaſſet: quí annos ab hínc decem me tot díuítíis opíbuſq; affluentẽ: tanto equítatu ac pedítatu ſtípatum. tot oppídís/Caſtellís/Vrbíbus/opere ac natura munítíſſímís cínctum vndíq; ac vallatũ: omnídeníq; bonorum copía florentem vídíſſet: fore alíquando: vt ín has ęrumnas míſeríaſq; quę nũc me premũt: íncíderem? O fortuna: quæ dící ſoles nunquam eſ-

se ꝑpetuo bona: vt ex illo tempore: ad hoc: aduersum me es perpetuo mala? REX. Hic mihi consolandus est: ne se adeo maceret. CARDINA. Bene factum. REX. Nihil est Baudeli quod tā topere fortunam lamenteris tuam. BAVDELIS O salue Rex inuictissime. Nuper tibi vrbem cum omnibus meis fortunis tradidi, Nūc meipsum: cōiugem: liberos: spesq; omnes meas. & si quid est mihi amplius reliquum: absq; vlla exceptiōe dedo. Illud dūtaxat per tuam istam dexteram victoria / & fide glorioſam te oro: vt cum de me: coniuge: liberisq; deliberare voles: non victoriam (quæ natura insolens & superba est) sed tuum mitissimum ingenium: tuam solitam humanitatem: māsuetudinē: clementiam: quas egomet: dum tuus captiuus fui: expertus sum: in consilium adhibeas: fortunamq;: cui tantum de me licuit: reuereare. REX. Exurge ac bonum habeto animum. Sensisti hactenus: quantum aduersus hostes in bello valerem: qualis vero in pace sim: presertim aduersos eos: qui ad nostram fidem misericordiamq; confugerūt: posthac senties: eriscq; documento ceteris: vt expiri malint: quid possim prodesse amicus: q̄ obesse inimicus. Vos eum in castra comitamini: vbi curate vt honorifice accipiatur. Sed heus concedite istorsum ad sinistram: ne is Reginam ad nos (vt video) cum comitum suorum pompa aduentantem vsquam remoretur.

Regína. Rex Fernandus.

Alue Rex. Omnía tíbí ex ſententía hodíe obtígíſſe maxímope gaudeo. REX: Credo. Quando quídem tu mearũ omníũ voluptatum: honorís: & gloríæ partíceps & ſocia es. Introeamus íam vrbem: vt eíus poſſeſſíone (quod tot ſuſpíríís: tot votís nos ac maíores noſtrí tãdíu optauere) tãdem alíquãdo perfruamur. Deoq; noſtro gratías agamus: quí tot curís: tot díſpendíís: tot moleſtíís: laboríbus: periculíſq; noſtrís: fínẽ hodíerna díe ímponere: fídemq; ſuam ſanctíſſímã p nos míníſtros ſuos amplíficare & exaltare dígnat eſt. REGI. Iſtuc ſi grati eſſe volumus: vt certe volumus: íuſtíſſímum eſt. REX Eamus íam íntro. REG. In me nulla ẽ mora. Vos valete & plaudíte.

Acta Ludís Romanís Innocẽtío octauo ín ſolío Petrí ſedente Anno a Natalí Saluatorís .M.CCCC.XCII. Vndecímo Kalendas Maíí.

.j.4.9.4.

NIHIL SINE CAVSA.

.I. .B.

De Insulis nuper in mari Indico repertis

De Insulis nuper inuentis

Epistola Christoferi Colom (cui etas nostra multum debet: de Insulis in mari Indico nuper inuentis: ad quas perquirendas octauo antea mense: auspiciis & re inuictissimi Fernandi Hispaniarū Regis missus fuerat) ad Magnificū dominū Raphaelem Sanxis: eiusdem serenissimi Regis Thesaurarium missa: quam nobilis ac litteratus vir Aliander de Cosco: ab Hispano ideomate: in latinum conuertit: tercio Kalendas Maii. M. cccc. xciij. Pontificatus Alexandri Sexti Anno primo.

QVoniam susceptę prouinciæ rem perfectā me consecutū fuisse: gratum tibi fore scio. has constituí exarare: quæ te vniuscuiusq; rei in hoc nostro itinere gestę inuētęq; admoneāt. Tricesimotercio die postq̄ Gadibus discessi: in mare Indicū peruení: vbi plurimas Insulas innumeris habitatas hominibus reperi: quarū omniū p fœlicissimo Rege nostro: præconio celebrato / & vexillis extensis: cōtradicente nemine possessionē accepi. primęq; earum: diuí Saluatoris nomē imposui. cuius fretus auxilio: tam ad hanc q̄ ad cęteras alias peruenimus. Eam vero Indi Guanahany vocant. Aliæ etiam vnāquanq; nouo nomine nūcupauí. Quippe aliam Insulam Sanctę Marię Conceptionis. aliam Fernandinam. aliam Hysabellam. aliā

Iohānam/& ſic de relíquís appellarí íuſſí. Quāprí
mum ín eam Inſulam(quam dudum Iohannā vo=
carí díxí)appulímus:íuxta eíus líttus occidentē ver
ſus alíquantulum proceſſí:tāq; eam magnam nul=
lo reperto fine ínuení:ut non inſulam:ſed contínē=
tem Chatay quíncíam eſſe credíderím:nulla tamē
vídens oppída/municípíaue ín maritímís ſíta confi
nibus:p̄ter alíquos vícos & prędía ruſtica:cū quo=
íncolís loquí nequíbā:quare ſimul ac nos vídebant
ſurrípiebant fugam. Progredíebar vltra:exíſtímās
alíquam me vrbem villas ve ínuenturū. Deníq; ví=
dens q; longe admodū progreſſis:níhíl nouí emer=
gebat:& huíuſmodí via nos ad Septētrionem defe
rebat(quod ípe fugere exoptabā:terrís etenim re=
gnabat bruma)ad auſtrumq; erat ín voto cōtende=
re:nec mínus ventí flagítantíbus ſuccedebāt. cōſtí=
tuí alíos nō opírí ſucceſſus:& ſic retrocedēs:ad por
tum quendā (quem ſignaueram) ſum reuerſus:vn
de duos homines ex noſtrís ín terrā míſí:quí ínue=
ſtígarent:eſſet ne Rex ín ea prouíncía/ vrbeſue alí=
quæ. Hí per tres díes ambularunt:ínuenerūtq; ín=
numeros populos & habitatíones:paruas tamē &
abſq; vllo regímíne:quapropter redierunt. Interea
ego íam íntellexeram a quíbuſdam Indís:quos íbi
dem ſuſcēperam:quomodo huíuſmodí prouíncía
Inſula quidē erat.& ſic perrexí oriētem verſus:eíus
ſemp ſtríngens líttora vſq; ad míliaría.cccxxíj. vbí
ípſíus ínſulæ ſunt extrema:hínc aliam Inſulam ad

orientem prospexi: distantem ab hac Iohanna mi-
liaribus .liiij. quã protinus Hispanam dixi: in eãq;
concessi: & direxi iter: quasi per Septentrionẽ quẽ-
admodum in Iohanna ad orientẽ: miliaria. dlxiiij.
quæ dicta Iohãna & aliæ ibidem Insulę q̃ fertilissi-
me existunt. Hæc multis atq; tutissimis & latis: nec
aliis quos vnq̃ viderim comparandis portibus: est
circundata. multi maximi & salubres hanc interflu
unt fluuii. multi quoq; & eminentissimi in ea sunt
mõtes. Omnes he insulę sunt pulcerrime & variis
distincte figuris: peruie: & maxima arborum varie-
tate sidera lambentium plene: quas nunq̃ foliis pri
uari credo: quippe vidi eas ita virẽtes atq; decoras:
ceu mense Maio in Hispania solent esse: quaq; alie
florẽtes: alie fructuose: alie in alio statu: secundum
vniuscuiusq; qualitatem vigebant: garriebat philo
mena: & alii passeres varii ac innumeri: mense No-
uembris quo ipse per eas deambulabam: Sunt prę
terea in dicta Insula Iohanna: septem vel octo pal
marum genera: quæ proceritate & pulchritudine.
(quẽadmodum cetere omnes arbores/ herbe/ fru-
ctusq; (nostras facile exuperant. Sunt & mirabiles
pinꝰ/agri/& prata vastissima/varie aues/varia mel
la/variaq; metalla: ferro excepto. In ea autem quã
Hispanam supra diximus nucupari: maximi sunt
montes ac pulchri: vasta/rura/nemora/cãpi feracis
simi/seri/pacisq; & cõdẽdis edificiis aptissimi. Por-
tuum in hac Insula cõmodítas: & præstantia flumi

num copía ſalubritate admíxta bomínũ : quæ níſi quís víderít: credulítatem ſuperat . Huíus arbores paſcua & fructus / multũ ab íllis Iohanę díffertũt . Hæc præterea Híſpana díuerſo aromatís genere / auro metallíſcę abundat . cuíus quídem & omnium alíarum quas ego vídí : & quarum cognítionem baheo íncolę vtríuſcę ſexus : nudí ſemp íncedunt :

quẽadmodũ edunt in lucem. præter aliquas fœminas, quę folio fronde ue aliqua: aut bombicino velo: pudenda operiunt: quod ipsę sibi ad id negocii parant. Carent hi omnes (vt supra dixi) quocunq; genere ferri. carent & armis: vtpote sibi ignotis. nec ad ea sunt apti. non propter corporis deformitatẽ: (cum sint bene formati) sed quia sunt timidi ac pleni formidine. gestant tamen p armis arundines solę peruastas: in quarũ radicibus: hastile quoddam lígneum siccum & in mucronem attenuatum figũt: neq; his audent iugiter vti: nam sæpe euenit cũ miserim duos vel tris homines ex meis ad aliquas villas: vt cum earum loquerent incolis: exiisse agmen glomeratum ex Indis: & vbi nostros appropinqua re videbant: fugam celeriter arripuisse: despretis a patre liberis/& econtra. & hoc non q̃ cuipiam eo rũ damnum aliquod vel iniuria illata fuerit: immo ad quoscunq; appuli: & quibus cũ verbum facere potui: quicquid habebam sum elargitus: pannũ aliaq; p multa: nulla mihi facta versura: sed sunt natura pauidi ac timidi. Cęterum vbi se cernunt tutos? omni metu repulso: sunt admodũ simplices ac bonę fidei: & in omnibus quæ habent liberalissimi: roganti q̃ possidet inficiatur nemo: quin ipsi nos ad id poscendum inuitant. Maximum erga omnes amorẽ pręseferũt: dant quęq; magna p paruis. mínima licet re/nihiloue cõtenti: ego attñ phibui ne tã minima & nullius precii hisce darentur: vt sunt lan-

cis/parapsidum/vtiriq; fragmenta/Item claui/ligu
le/quanq̃ si hoc poterant adipisci: videbat̃ eis pul=
cerrima mundi possidere iocalia. Accidit enī quen=
dam nauitam: tātum auri pondus habuisse ꝓ vna
ligula: quāti sunt tres aurei solidi: & sic alios ꝓ aliis
minoris precii: præsertim ꝓ blanquis nouis: & qui=
busdam nummis aureis: ꝓ quibus habendis dabāt
quicquid petebat venditor: puta vnciam cum dimi
dia & duas auri: ve[illegible]riginta & quadraginta bōbi=
cis pōdo: quā ipsi iā nouerāt. Item arcuū/ampho=
re/hidrie/doliiq; fragmenta: bombice & auro tan=
quā bestię comparabant: quod quia iniquum sane
erat: vetui: dediq; eis mlta pulcra & grata: quę me
cum tuleram nullo interueniente premio: vt eos mi
hi facilius conciliarem: fierētq; christicole: & vt sint
proni in amorem erga Regem reginam principesq;
nostros & vniuersas gentes Hispaniæ: ac studeant
perquirere & coaceruare: eaq; nobis tradere quib⁹
ipsi afflunt & nos magnopere indigemus. Nullam
hii norunt ydolatriā: immo firmissime credūt om=
nem vim: omnē potentiam: omnia deniq; bona es=
se in cœlo: meq; inde cum his nauibus & nautis de=
scēdisse: atq; hoc animo vbi fui susceptus postq̃ me
tum repulerant. Nec sunt segnes aut rudes: quin
summi ac ꝑspicacis ingenii: & homīes qui transfre=
tant mare illud: nō sine admiratiōe vniuscuiusq; rei
rationem reddunt: sed nunq̃ viderūt gentes vesti=
tas neq; naues hiuiusmodi. Ego statim atq; ad ma=

re illud peruenire: prima Insula quosdã Indos vio
lenter arripuí: qui ediscerẽt a nobis: & nos pariter
docerent ea: quorũ ipsi in hisce partibus cognitio=
nem habebant. & ex voto successit: nam breui nos
ipsos: & hi nos: tum gestu ac signis: tũ verbis intel=
lexerũt: magnoq; nobis fuere emolumẽto. veniũt
modo mecũ tamẽ: qui semp putãt me desiluisse e
cœlo q̃uis diu nobiscũ versatí fuerint: hodieq; ver=
serẽ. & hi erant primi: qui id quod cũq; appellaba=
mus nunciabant: alii deinceps aliis elata voce dicẽ=
tes. Venite venite & videbitis gẽtes ethereas. Quã
obrem tam femine q̃ viri: tam impuberes q̃ adulti:
tam iuuenes q̃ senes: deposita formidine/ pauloan
te concepta: nos certatim visebãt magna iter stipã=
te caterua / aliis cibum / aliis potum afferẽtibus: ma
xime cum amore ac beninolentia incredibili. Ha=
bet vnaquæq; Insula: mltas scaphas solidi ligni: &
si angustas: longitudine tamen ac forma nostris bi
remibus similes: cursu autẽ velociores. Regunt re=
mis tantũmodo: Harum quedã sunt magnæ: que=
dam paruę: quedam in medio consistũt. Plures ta=
men biremi quę remigẽt duodeuigínti transtris ma
iores: cum quibus in omnes illas Insulas: quę innu
mere sunt: traiicitur cunq; his suam mercaturam ex
ercẽt: & inter eos cõmertia fiunt. Aliquas ego ha=
biremium seu scapharum vidí: quę vehebãt septua
ginta & octuaginta remiges. In omibus his Insu=
lis nulla est diuersitas inter gentis effigies. nulla in

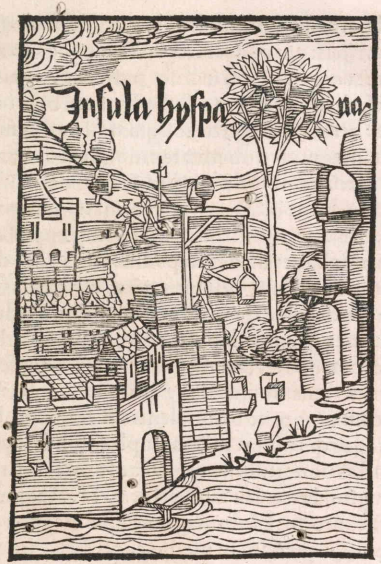

moribus atq; loquela: quin omnes se intelligũt ad-
inuicẽ: quæ res putilis est ad id : quod sereniſſimũ
Regem nostrum exoptare præcipuę reor: scilicet eo
rum ad sanctam christi fidem cõuersionẽ . cui qui-
dem quantum intellígere potui facilimi sunt & pro
ni. Dixi quẽadmodum sum progressus antea Insu
lam Iohanam per rectum tramitem occasus in ori-

entem míliaría. cccxxíj. ſecundum quam víam & interuallū itineris: poſſum dícere hanc Iohanam eſſe maiorem Anglía & Scotía ſimul: nāq; vltra dícta. cccxxíj. paſſuum milía: ín ea parte quę ad occídentem proſpectat: due (quas nō pecíi) ſuperſunt prouíncíe: quarum alteram Indí Anan vocant: cuius accole caudatí naſcuntur. Tenduntur ín longítudínē ad míliaría. dxxx. vt ab hís quos veho mecum Indís percepí: quí omnes has callent Inſulas. Hiſpane vero ambitus maior eſt tota Hiſpanía a cologna vſq; ad fontem rabidum. Hincq; facile arguitur q; quartū eíus latus quod ípſe per rectam líneam occidentís ín oríentem traíecí: míliaría contínet. dxl. Hæc Inſula eſt affectanda & affectata nō ſpernenda ín qua & ſí aliarum omnium vt dixí pro Inuíctíſſímo Rege noſtro ſolenníter poſſeſſíonem accepí: earumq; ímperíū dícto Regí penítus commíttitur: ín oportuníorí tamen loco: atq; omní lucro & commertío condecentí: cuíuſdam magnę vllę: cuí Natíuitatís domíní nomen dedímus: poſſeſſionem peculíaríter accepí. íbíq; arcem quandā erígere extemplo íuſſí: quę modo íam debet eſſe peracta: ín qua homines neceſſarií ſunt víſí: cum omní armorum genere: & vltra annum víctu oportuno relíquí. Item quandam carauellam: & pro alíís cōſtruendís tam ín hac arte q̄ ín ceterís perítos: ac eíuſdem Inſulę Regís erga nos beníuolentíam & famíliarítatē íncredíbilem. Sunt enim gētes ílle ama-

biles admodum & benigne : eo q̃ Rex prædictus me fratrem suum dici gloriabatur. Et si animum re uocarent: & his qui in arce manserũt nocere velint: nequeunt: quia armis carent: nudi incedunt: & ni-mium timidi. ideo dictam arcem tenentes: dunta-xat possunt totam eam insulam nullo sibi immine-te discrimine (dũmodo leges quas dedimus ac re-gimen non excedant) facile detinere. In omnibus his Insulis vt intellexi: quisq; vni tantum cõiugi ac-quiescit: præter principes aut reges : quibus vigínti habere licet. Fœminæ magis q̃ viri laborare viden̄: nec bene potui intelligere an habeãt bona propria vidi enim quod vnus habebat aliis impartiri: p̃ser-tim dapes/obsonia / & huiusmodi. Nullum apud eos mõstrum reperi: vt plerique existimabant: sed homines magnę reuerẽtię atq; benignos. Nec sunt nigri velut ethiopes. habẽt crines planos ac demis-sos : nõ degunt vbi radiorum solaris emicat calor. permagna nanq; hic est solis vehemẽtia: ꝓpterea ab equinoctiali linea distat (vbi videl̄) gradus sex & vigínti Ex montiũ acumínib⁹ maximũ quoq; vi get frigus: sed id quidẽ moderan̄ Indi: tũ loci con suetudine: tũ rerũ calidissímar̃ quib⁹ frequẽter & luxuriose vescun̄ p̃sidio. Itaq; mõstra aliq̃ nõ vidi: neq; eor̃ alicubi habui cognitionẽ: excepta quadã Insula Charis nũcupata: quæ secũda ex Hispana in Indiam tranſfretãtibus existit. quam gens que-dam a finitimis habita ferocior / incolit . hi carne

humana veſcuntur. Habent predicti biremiũ gene
ra plurima: quibus in omnes Indicas Inſulas traici
unt/ depredant/ ſurripiuntq; quecunq; poſſunt. Ni
hil ab aliis differũt: niſi q; gerũt more femineo lon
gos crines. vtuntur arcubus & ſpiculis arundineis:
fixis (vt diximus) in groſſiori parte attenuatis ha-
ſtilibus. ideoq; habentur feroces: quare ceteri Indi
inexhauſto metu plectuntur: ſed hos ego nihili fa-
cio plus q̃ alios. Hi ſunt qui coeunt cum quibuſdã
feminis: quæ ſole Inſulã Matheunin primã ex Hi-
ſpana in Indiam traicientibus habitant. He autẽ
femine nullum ſui ſexus opus exercent: vtunt enim
arcubus & ſpiculis ſicuti de earum cõiugibus dixi:
muniũt ſeſe laminis eneis: quarum maxima apud
eas copia exiſtit. Aliam mihi Inſulam affirmant tra-
dicta Hiſpana maiorem: eius incole carẽt pilis.
auroq; inter alias potiſſimum exuberat. Huius In
ſule & aliarum (quas vidi) homines mecum porto:
qui horum quæ dixi teſtimoniũm perhibent. De-
niq; vt noſtri diſceſſus & celeris reuerſionis, cõpen-
dium: ac emolumentum breuibus aſtringã hoc po-
liceor: me noſtris Regibus inuictiſſimis paruo eo-
rum fultum auxilio: tãtum auri daturum quantũ eis fu-
erit opus. tantum vero aromatum. bombicis. ma-
ſticis (quę apud Chium duntaxat inuenit) tantũq;
ligni aloes. tantum ſeruorũ hydrophilatorũ: quan
tum eorum maieſtas voluerit exigere. Item reubar
barum & alia aromatũ genera: quæ hii quos in di-

cta arce reliquí / iam inueníſſe: atq; inuẽturos exiſti
mo. quãdoquidem ego nullibi magis ſum moratus
niſi quantũ me coegerũt ventí: præterq; in villa Na
tiuitatis: dũ arcem condere & tuta omnia eſſe puí
dí. Quæ & ſi maxima & inaudita ſunt: multo tamẽ
maiora forẽt ſi naues mihi (vt ratio exigit) ſubue=
niſſent. Vere multũ ac mirabile hoc: nec noſtris me
ritis correſpõdens: ſed ſanctę Chriſtianę fideí: no=
ſtrorũq; Regum pietati ac religioni. quia quod hu
manus conſequí non poterat intellectus: íd humaní
ſ conceſſit diuinus. Solet enim deus ſeruos ſuos:
quíq; ſua præcepta dílígunt: etiã in impoſſibilibus
exaudire: vt nobis in præſentia contígit: qui ea cõ=
ſecutí ſumus: quę hactenus mortalium vires mini=
me attigerant. nam ſi harũ Inſularũ quícpiã aliquí
ſcripſerunt aut locutí ſunt: omnes p ambages & cõ
iecturas. nemo ſe eas vidiſſe aſſerit: vnde ppe vide
batur fabula. Igit Rex & Regina / príncipes / ac eo=
rum regna fœliciſſima: cunctæq; aliæ Chriſtianorũ
puincię: Saluatorí domino noſtro Ieſu chriſto aga
mus gratías: quí tãta nos victoria munereq; dona=
uit: celebrentur proceſſiones: peragant ſolennia ſa
cra. feſtaq; fronde velentur delubra. Exultet Chri=
ſtus in terris: quẽadmodũ in cœlis exultat: cum tot
popolorum perditas ante hac animas ſaluatum íri
preuídet. Lętemur & nos: tum ppter exaltationẽ
noſtræ fideí. tum ppter rerũ temporaliũ incremẽ=
ta: quorũ nõ ſolũ Hiſpania: ſed vniuerſa Chriſtia=

nitas est futura pticeps. Hęc vt gesta sunt sic breuiter enarrata. Vale. Vlisbonę/pridie ydus Marcii.

Christoforus Colom Oceanicę classis Præfectus.

Epigrãma. R. L. de Corbaria Episcopi Mõtispalusii.

Ad Inuictissimũ Regem Hispaniaꝝ.

Iam nulla Hispanis tellus addenda triumphis:
Atq; parum tantis viribus/orbis erat.
Nunc longe Eois regio deprensa sub vndis:
Auctura est titulos Bethice magne tuos.
Vnde repertori merito referenda Columbo
Gratia: sed summo est maior habenda deo:
Qui vincenda parat noua regna/tibiq; sibiq;:
Teq; simul fortem præstat & esse pium.

Oceanica Classis

2-91-241.98